

Att arbeta med vuxnas studiemotivation

- En kvalitativ studie om lärares erfarenheter av och arbete med motiverande samtal och deras uppfattningar av samtalsmetoden MI – Motivational Interviewing

To Work with Adults' Study Motivation

- A Study of Teachers' Experiences of and Work with Motivational Counselling and their Perceptions of Motivational Interviewing

Svetlana Al-Omar

Handledare: Diana Holmqvist
Examinator: Ann-Sofie Wedin

Sammanfattning

Syftet med denna studie är att undersöka hur Komvuxlärare beskriver att de arbetar med motiverande samtal samt deras syn på metoden som en extra anpassning för elever i behov av stöd i vuxenutbildning. För att få svar på mina frågor har jag först studerat tidigare studier som belyser olika typer av forskning kring faktorer som påverkar vuxnas studiemotivation samt implementering av metoden motiverande samtal MI i vuxenpedagogiska verksamheter. Därefter har jag gjort kvalitativa intervjuer med ämneslärare som är verksamma inom kommunal vuxenutbildning. Intervjumaterialet har analyserats tematiskt för att undersöka variation och mönster i lärarnas uppfattningar om arbete med motiverande samtal. De teman som skapades diskuterades i relation till den tidigare forskningen och jämfördes med MI-s principer. Resultatet visade att alla intervjuade lärares erfarenheter och uppfattningar av motiverande samtal med vuxna studerande inte överensstämmer med MI-s grunder. Det innebär att samtalen kunde ses som motivationsstödande men inte motiverande. Pedagogerna använde inte någon uttalad modell för att stödja sig på vid genomförande av samtalet. Skillnaderna märktes också i att lärarna hade olika åsikter om i vilket syfte motiverande samtal genomförs. Resultatet stämde väl överens med tidigare forskning som uppvisade att kommunikation samt pedagogers förhållningssätt är viktiga förutsättningar för ett konstruktivt samtal med elever i svårigheter om deras mål och behov. Det framkom i studiens resultat att pedagogerna kunde betydligt höja vuxna elevernas studiemotivation genom att med fördel arbeta med motiverande samtal enligt modellen med alla samtalsfaserna som beskrivs i metoden MI. De kunde också stärka sig i samtalsledarrollen, utveckla sin kompetens efter att ha tillägnat kunskap om MI som en extra anpassning och ett funktionellt arbetssätt med vuxna elever i behov av stöd och deras studiemotivation.

Nyckelord: motivation, motiverande samtal MI, vuxenutbildning, extra anpassningar, relationellt perspektiv, salutogent perspektiv.

Innehållsförteckning

1. Inledning	1
1.1 Syfte och frågeställningar	2
2. Bakgrund	2
2.1 Om Komvux uppdrag och riktlinjer	2
2.2 Faktorer som påverkar vuxnas val att studera	3
2.3 Motiverande samtal – ett sätt att arbeta med vuxnas motivation	5
3. Tidigare forskning	6
3.1 Motivation – ett brett begrepp	6
3.2 Motivation i vuxenpedagogisk forskning	6
3.3 MI och vuxnas lärande	8
3.3.1 Evidens från internationell tillämpning av MI i lärandesituationer	9
4. Teoretiska utgångspunkter	10
4.1 SDT, Self-Determination Theory	10
4.2 Relationellt perspektiv	11
4.3 Salutogent perspektiv	12
5. Metod	13
5.1 Val av metodansats	13
5.2 Datasamlingsmetod: semistrukturerad intervju	14
5.3 Intervjuguide	14
5.4 Urval	15
5.5 Avgränsningar i urvalet och presentation av informanterna	15
5.6 Genomförandet av intervjuerna	16
5.7 Etiska överväganden	17
5.8 Dataanalys	17
5.9 Metoddiskussion	18
6. Resultat och analys	21
6.1 Ostrukturerade samtal som oftast sker spontant i nödsituationer	21
6.2 Oklart vem ska ha uppgiften att leda motiverande samtal i Komvux	25
6.3 Lärarna har olika avsikter med motiverande samtal	27
7. Resultatdiskussion	29
7.1 Pedagogiska synsätt och utgångspunkter	29

7.2 Möjligheter för samtal med eleverna om deras individuella mål och behov	30
7.3 Två avgörande steg i MI för att väcka motivationen till liv	31
7.4 Alla lärare kan leda motiverande samtal	32
7.5 Lärarna och eleverna skulle kunna gynnas av att använda MI i Komvux	34
8. Slutsatser	36
9. Förslag för vidare forskning	37
10. Referenser	39
Bilaga 1. Intervjuguiden	43

1. Inledning

Idealt sett skulle alla vuxna Komvuxelever vara motiverade för lärandet, inte minst pga. deras frivilliga val att påbörja kurser men min upplevelse är att frånvaro av motivationen oftast är en anledning till beslut att avbryta studier. Pedagoger beskriver vissa elever som passiva, omotiverade och utåtagerande och i mötet med dessa elever känner sig många lärare vilsna och ställer sig frågan om hur man kan motivera sina elever. Brist på motivation och förmåga till självstudier samt svårigheter i studier är de största orsakerna till den relativt höga avbrottsfrekvensen enligt CSN-s studie (Skolverket, 2015); dessutom har det blivit svårare att tillgodose elevers behov av stöd under covid-19 pandemin (Skolverket, 2020). Vuxenutbildningen undantas från kraven på att erbjuda särskilt stöd enligt skollagen, men ska i stället erbjuda stödjande insatser, extra anpassningar inom ramen för den ordinarie undervisningen och specialpedagogiskt stöd: orienteringskurser, digitala hjälpmedel och ökad flexibilitet i upplägget av studierna (SFS 2020:446, 25 §) vilka tillhör pedagogisk-didaktiska dimensioner i vuxnas lärande enligt Håkansson (2007). Anpassningar som tillhör socio-emotionella dimensioner uteblir eller används i låg utsträckning. Lärare ser ofta orsaker till inlärningssvårigheter, hög frånvaro och studieavbrott som individuella, dvs. de tillskrivs individen och definieras som elevens bristande motivation. Men motivationen kan upprätthållas och ökas med hjälp av en motiverande pedagogik där kommunikationen mellan lärare och eleven är central, särskilt för elever i behov av stöd, anser Håkansson (2007). En specialpedagogs uppdrag är att medverka i förebyggande arbete med att undanröja hinder och svårigheter i olika lärmiljöer samt att vara en kvalificerad samtalspartner och rådgivare (Högskoleförordning SFS 1993:100). Därför är jag intresserad av funktionella metoder som kan stärka studerandes motivation, hjälpa dem hitta nya lösningar, starta förändringsprocess och få tilltro till den egna förmågan. En metod som visat sig vara effektiv på individens motivation är motiverande samtal eller motivational interviewing MI (Holm Ivarsson, 2013). Metoden har använts av specialpedagoger samt av personal inom socialtjänst, kriminalvård och sjukvård. Den har en större verkan för förändrat beteende än vad traditionell rådgivning har och bygger på huvudprinciper: att visa empati, att medvetandegöra individen om skillnaden mellan vad man gör nu och det möjliga framtida alternativet och att reducera motstånd från individen (Forsberg, 2006). Mot bakgrund av detta ser jag att min studie om Komvuxlärares beskrivningar om sitt arbete med motiverande samtal, och deras syn på metodens tillämpning som en extra

anpassning eller ett komplement till andra Anpassningar inom Komvux kan vara ge ett värdefullt bidrag.

1.1 Syfte och frågeställningar

Syftet med studien är att öka kunskapen om hur lärare på Komvux genomför motiverande samtal. Syftet är också att ta reda på hur detta skiljer sig från att renodlat arbeta med metoden MI.

- Vilka föreställningar om arbetsgången i motiverande samtal har Komvuxlärare?
- Vilken syn har de på sin roll i motiverande samtal?
- Vilka skillnader kommer fram efter jämförelse av lärarnas arbetssätt i motiverande samtal med metoden MI och vilken betydelse har skillnaderna?

2. Bakgrund

I den här delen ska jag presentera information som ger en förståelse för och bakgrund till examensarbetets syfte. Här ska presenteras Komvux läroplans riktlinjer, faktorer som påverkar vuxnas beslut att påbörja studier, samt presentation av MI som en evidensbaserad metod ska ges.

2.1 Om Komvux uppdrag och riktlinjer

Vuxenutbildningen ger människor en andra chans. Genom den kan vuxna erhålla de kunskaper som behövs för ett aktivt deltagande i samhället och arbetslivet och är därmed en viktig del av det svenska utbildningssystemet. Komvux har tredelat uppdrag: ett bildningsuppdrag, ett kompensatoriskt uppdrag och ett arbetsmarknadspolitiskt uppdrag (Skolverket, 2021a). Vilka är studerande på Komvux? Individer med svaga färdigheter som inte fått en kompetensgivande utbildning kan kompenseras för detta. Samtidigt ges möjligheter till dem som vill skola om sig till ett nytt yrke för att öka egen anställningsbarhet. Även nyanlända som behöver lära sig svenska språket ges möjligheten att erhålla de kunskaper som behövs i samhällslivet. För nyanlända och invandrare är Komvux inte bara en fråga om att lära sig språket, utan kan också handla om certifiering eller att få erkända kunskaper inom det svenska systemet. Henning Loeb och Olvegård (2021) anser att även frivilliga studier kan ställa krav som kan upplevas som höga, och kanske rentav oöverstigligen, och som gör att ens vilja utmanas. Hos många räcker kanske inte motivation för att kunna kämpa vidare. De här eleverna behöver inkluderande undervisning där de ska stöttas utifrån sina förutsättningar och behov, anser författarna. De påstår även att en syn på utbildning och lärande som en investering för framtiden kan stärka elevernas ställning till att lyckas med sina studier när det känns särskilt utmanande. Som lärare

kan man stötta den synen genom att i sin undervisning skapa möjligheter för samtal med vuxenstuderande om deras individuella mål och behov (Henning Loeb & Olvegård, 2021). Vuxenutbildningens målgrupp är heterogen och utbildningen måste därför anpassas utifrån individens behov och förutsättningar (Skolverket, 2012). Enligt Komvux läroplans riktlinjer (Skolverket, 2012) ska alla som arbetar inom vuxenutbildningen

- a) ge stöd och stimulans till alla elever så att de utvecklas så långt som möjligt
- b) uppmärksamma de elever som är i behov av stöd
- c) samverka för att göra utbildningen till en god miljö för utveckling och lärande

2.2 Faktorer som påverkar vuxnas val att studera

En mängd olika faktorer påverkar vuxnas val att studera, eller inte studera, såsom institutionella, dispositionella och situationella barriärer (yttre omständigheter) och drivkrafter (inre förutsättningar) i valet (Andersson & Karlsson, 2021). Individens beslut att börja en utbildning kan vara avgörande om denne verkligen vill studera oavsett livssituation eller samhällets villkor, men om den personliga drivkraften inte är lika stor kan samma situation och studievillkor utgöra barriärer på vägen till en längre utbildning, anser Andersson och Karlsson. Författarnas åsikt är att vi behöver fortsätta att lära oss med om vad som påverkar studiedeltagande och det är uppenbart att samma tema verkar vara aktuell för reflektioner och diskussioner för politiker, forskare och pedagoger i olika delar av världen. I verkligheten befinner sig den vuxenstuderanden någonstans mellan ytterligheterna självständig och ansvarstagande respektive omotiverad och ointresserad, resonerar Andersson och Karlsson (2021).

I fortsättning av diskussionen i svensk forskning kring vuxenutbildningen skriver Fejes (Fejes et.al., 2021) att livslångt lärande blir framför allt en fråga om medel till att tillskapa ekonomisk tillväxt, snarare än något som ska bilda människan för samhällslivet och skapa möjlighet för personutveckling. Fejes anser att vuxenstuderande utsatts för yttre tryck av olika slag, t.ex. via myndigheter och mer eller mindre tvingas in i studier (Fejes, 2019). Bland de skäl som får de nuvarande studerande påbörja studier på Komvux är arbetslöshet, sjukskrivning och arbetsförmedlingens krav att hitta en ny sysselsättning, vilket tillhör institutionella faktorer som gör att individens handlingsfrihet minskar (Andersson & Karlsson, 2021). Faktorer som påverkar rekrytering och deltagande i studier behöver vi mer kunskap om när det gäller vuxnas

studier, menar författarna och uppmanar att reflektera kring de föreställningar som skapas kring vem den studerande är och vad det innebär att studera.

Komvux ses ofta som en nyckel för att minska arbetslösheten (Andersson & Wärvik, 2012). Under andra halvåret av 2021 har utsikterna för svensk ekonomi och arbetsmarknad förbättrats. Arbetslösheten är dock fortsatt hög och effekterna av pandemin bedöms som långvariga, framför allt med tanke på det stora antalet långtidsarbetslösa. I slutet av november 2021 uppgick antalet inskrivna arbetslösa som varit utan arbete i tolv månader eller mer till 181 000 personer, vilket är 28 000 personer fler än innan pandemin. Bland de långtidsarbetslösa ökar tiderna i arbetslöshet (Arbetsförmedlingen, 2021). Kommunerna ställs inför nya utmaningar, bl.a. att ta över ansvaret från AF när det gäller att leda den arbetssökande till rätt utbildning och att motivera en ny grupp studenter. Arbetsförmedlingens argument för att börja studera är att kunna få ekonomin att gå ihop med hjälp av CSN och studiestartsstöd (www.arbetsformedlingen.se).

De studerandes motivation är under press och det handlar om en dubbel press på motivationen. Dels kommer den inifrån individen själv i form av osäkerhet, dels kommer pressen utifrån i form av krav, förväntningar, striktare regler och större kontroll, anser Illeris (2015). Debattens fokus blir ännu bredare i Illeris bok där han resonerar om samhällsmedlemmarnas kompetensnivå och lärande som en central konkurrensparameter för olika länder, på internationell arena. Illeris konstaterar ”ett starkt tryck” på de unga att välja de i detta sammanhang mest lämpliga utbildningarna och genomföra dem så snabbt som möjligt” (Illeris, 2015 s. 121). Som följd leder det till förhållanden inom vilka ökar pressen och minskar självbestämmandet för både de lärande och de som undervisar. Författaren anser att det är en utveckling som styrs utifrån ett snävt ekonomiskt tänkande och resulterar i ökad polarisering, bortfall och behov av specialundervisning (Illeris, 2015).

Hur klarar deltagare i Komvux sina studier egentligen? Studieavbrott inom kommunal vuxenutbildning är vanliga. Var femte kursdeltagare avbryter sin kurs inom grundläggande eller gymnasial nivå. Det bekräftar uppgifter från Skolverket som visar en ökning av studieavbrott inom Komvux: totalt 22,3 % av deltagarna har avbrutit sina kurser och 9,1 % avslutat kurserna utan godkänt betyg (Skolverket, 2021b). En viktig aspekt av en välfungerande Komvux är att elever fullföljer sina studier. Det är svårt att avgöra orsakerna bakom studieavbrott eller vilka insatser som bäst kan förebygga det, då kunskapen om vad som orsakar studieavbrott är begränsad (Skolinspektionen, 2021). Den senaste granskningen av Skolinspektionens har dock visat ett befintligt behov av ett förebyggande arbete som kan motverka avbrott i Komvux.

2.3 Motiverande samtal – ett sätt att arbeta med vuxnas motivation

Att stötta en människa i strävandet att klara av olika utmaningar och svårigheter kan man genom att använda kommunikation. Samtalsmetoden motiverande samtal eller Motivational interviewing, MI var avsedd först för att hjälpa till personer med missbruksproblematik. Den skapades av amerikanska psykologer W.R. Miller och S. Rollnik på 1980-talet. Författarna definierar den som ”en samarbetsinriktad samtalsstil som syftar till att stärka en persons egen motivation och åtagande till förändring” (Miller & Rollnik, 2013 s. 29). Den teoretiska basen för MI är humanistisk psykologi och socialpsykologi. Ett avgörande bidrag till förhållningssättet i MI har lämnats av den amerikanske psykologen C. Rogers, som utvecklade den humanistiska psykologin på 1950-talet. Samtalsledaren ska förhålla sig till en vägledande stil i MI: motivera, guida, coacha och uppmuntra, samt anpassa samtalets fokus till graden av motivation och i några fall kunna hantera individens motstånd (Miller & Rollnik, 2013). I samtalsledarens förhållningssätt i MI ligger att inte argumentera för förändring, försöka övertyga om sin utgångspunkt, konfrontera eller pressa individen till ett beslut eftersom det kan leda till motstånd. MI innebär att använda ett särskilt förhållningssätt: accepterande, personcentrerat, med betoning på individens självbestämmande samt på kommunikationsfärdigheter såsom reflektivt lyssnande och att ge information i dialog. I skolvärlden är det läraren som leder samtalet och då är det viktigt att det är elevens syn på sin situation och livsstil som ligger i fokus, inte rådgivarens (Holm Ivarsson, 2013). Som samtalsledare styr man genom att ställa frågor, utforska motivation för den sak det handlar om, samt genom att uppmärksamma och förstärka det eleven säger och som leder i positiv inriktning (Holm Ivarsson, 2013). Metoden MI har influerats av Prochaska och Di Clementes (1982) teoretiska modell Stages of change som beskriver hur motivation och beteendeförändring sker över olika stadier. Utifrån modellen får samtalsledaren undersöka individens motivationsnivå och beredskap för förändring och planera sina handlingar för fortsättning av arbetet. Det finns alltid ett mål och syfte med det motiverande samtalet. Målen kan se olika ut beroende på var i förändringsprocessen individen befinner sig: samtalets fokus anpassas av samtalsledaren efter graden av individens motivation. Ett MI-samtal har ett typiskt förlopp genom fyra faser eller processer: 1. engagera 2. fokusera 3. framkalla förändringsprat 4. planera (Miller & Rollnik, 2013). Process 1–3 är nödvändiga för att samtalet ska definieras som MI-samtal, medan man inte alltid kommer till planering i ett samtal (Holm Ivarsson et. al., 2016). Här finns det en särskiljning mellan motiverande samtal och motivationsstödande samtal. Begreppet MI-samtal eller samtal med inslag av MI-komponenter skulle användas för att nämna samtal som inkluderar centrala aspekter beskrivna av metodens skapare, Miller och Rollnik (2013). Dock

skulle samtal som innehåller en eller några av dessa komponenter kallas ”motivationsstödjande samtal”.

3. Tidigare forskning

Med tanke på att motivation är viktig för att vuxenstuderande ska färdigställa sina studier inom Komvux är det viktigt att undersöka forskningen om motivation och vuxnas lärande, samt hur man kan arbeta för att motivera vuxna till lärande.

3.1 Motivation – ett brett begrepp

För att definiera begreppet motivation har jag vänt mig till Nationalencyklopedin som skriver att motivation är ”sammanfattande psykologisk term för de processer som sätter igång, upprätthåller och riktar beteende”, ”inre behov som ligger bakom visst beteende”, alltså processer samt inre behov som orsakar en människas handlingar. Det finns gott om vetenskapliga teorier om motivation och det finns också gott om definitioner, tycker Ahl (2004) och föreslår att man närmar sig motivation som ett relationellt begrepp för att man alltid är motiverad (eller omotiverad) i förhållande till något. Vuxenstuderandes motivation i förhållande till lärande är ett forskningsobjekt i studien. Traditionellt sett har motivation delats upp i två typer, inre motivation som är inneboende respektive yttre, som har kommit av yttre faktorer. Lepper (1988) ansåg att inneboende motivation leder till handlingar och beteenden som görs för sin egen skull, för den tillfredsställelse som handlingen medför. Däremot innebär yttre motivation att handlingar utgörs pga. de yttre konsekvenser som de medför, belöning eller bestraffning är de vanligaste. Flera studier (Brophy, 2004; Debnath et.al., 2005; Deci et.al., 1999) antytt på att det finns komplexa samband mellan inre och yttre motivation.

3.2 Motivation i vuxenpedagogisk forskning

I sin kunskapsöversikt över motivationsteorier visar Ahl (2004) att motivation dels kan läsas som en relation mellan det som individen vill och andra aktörers agendor. Makt, disciplinering och styrning blir därmed synligt, anser Ahl, samtidigt som motivation finns och den finns hos individen (Ahl, 2004). Tanken om att individen ska sättas i centrum betonar Bjursell (2020) i sin rapport och menar att detta måste vara utgångspunkten för att förstå vuxnas lärande. Hon påpekar att vuxnas lärande hela tiden sker i relation till ett situationsspecifikt sammanhang och grundar sig i en förståelse av individens inre utveckling och samspelet mellan individ och omgivning. Även Ahl (2007) och Henning Loeb och Olvegård (2021) ser motivation som något relationellt som alltid skapas i ett sammanhang.

I skolsammanhanget kan motivation genereras i motivationsarbete vilket Håkansson (2007) anser vara lärarens uppgift. Det innebär att transformera den yttre motivationen till den inre, att omvandla negativa känslor mot lärande till positiva och försöka ”skapa balans mellan de undervisnings- och omsorgsgshandlingar” (Håkansson, 2007 s. 147). För att kunna möta allas behov upplever vuxenlärarna ett behov av specialpedagogisk kompetens, anser författaren. Hon påstår att även vuxna kräver en viss styrning, särskild svaga elever kräver kontinuerliga stöd- och hjälpinsatser. Samtidigt problematiserar hon ”avsaknaden av kontroll över det som sker” hos Komvuxlärare pga. ”bristen på beredskap i form av formell kompetens och kompetens att kunna hantera det” (Håkansson, 2007 s. 132). Även Illeris (2015) menar att det ska råda en bred kompetensutveckling för lärare som syftar till att utveckla deltagarnas självständighet, ansvar, flexibilitet, medbestämmande och inflytande över undervisningens uppläggning och miljö (Illeris, 2015).

För att kunna hantera studiesvårigheter hos vuxna elever i behov av stöd behöver lärare kunskap om en människas inre psykiska tillägnelseprocesser som kan generera hinder för lärande. Illeris, har grupperat dessa hinder i tre kategorier. Den första är fellärande som inte kan i regel korrigeras, t.ex. med hjälp av anpassningar i undervisningsupplägg. Den andra är försvar mot lärande, omedvetna psykiska mekanismer genom vilka kan lärandet förhindras eller förvrängas. Illeris påstår att för att övervinna det destruktiva försvaret krävs att man känner sig trygg och starkt motiverad, eftersom försvaret bidrar till att bevara självkänslan och identiteten. Den tredje är motstånd mot lärande som mobiliseras i vissa situationer, där individen ställs inför förhållanden som han eller hon inte kan eller inte vill acceptera. En passiv form av motståndet är studieavbrott, anser Illeris. Han menar att motståndspotential också kan utgöra en stark drivkraft, men lärare ska omorganisera drivkraftsmönster som rör känslor, motivation och vilja genom kommunikation.

Hur skulle lärare kunna transformera den yttre motivationen till den inre och omorganisera drivkraftsmönster för studiemotivationen? Min sökning av svaret ledde mig till boken av Schygge (2019). Författaren skriver att ett synligt lärande kan vara ett sätt att få vuxna elever bli motiverade genom att ”sätta tydliga och rimliga mål” och ständigt arbeta med dokumentation i vilket studieplanen är viktig (Schygge, 2019). Dock handlar det återigen om pedagogisk-didaktiska dimensioner i lärande, men inte socio-emotionella (Håkansson, 2007). Här syns det likhet med Illeris (2015) definition av fellärandet och dess korrigerande genom ett anpassat studieupplägg men strategins motivationshöjande funktion kan ifrågasättas. Dessutom

präglas strategin av en aktiv lärarstyrning och disciplinering som innebär risken att komma i maktobalans i lärar-elevrelationen vilket nämndes av Ahl (2004).

3.3 MI och vuxnas lärande

En samtalsmetod som visat sig ha effekt på individens motivation är MI, motivational interviewing (Miller & Rollnik, 2013). Dess implementering i olika pedagogiska verksamheter i Sverige och andra delar av världen bygger på evidens. Metoden passar i alla sammanhang när man vill motivera en individ för beteendeförändring (Holm Ivarsson et. al., 2016). Den har som grundsyn att varje individ har en inneboende kompetens att hitta de rätta vägarna i sitt eget liv. Och detta i motsats till ett perspektiv där man ser det som individens fel och brister som samtalsledaren ska rätta till. Denna inriktning att utgå från det fungerande i stället för det problematiska är synlig finns hos andra forskare inom pedagogiken: i salutogena perspektivet, KASAM och studier kring studiemotivation (Antonovsky, 2005; Hugo, 2018) och inom specialpedagogiken (Aspelin, 2013). MI-samtalsledaren får en detaljerad instruktion som hjälper att orientera sig i arbetsgången. Det är värt att notera att fasen ”Planera” är sist i processen, ”när klienten är högt motiverad till förändring, behöver samtalsledaren stödja henne i att fatta ett beslut, sätta mål och utveckla en plan för att nå dit. Fokus är på praktiska konkreta metoder och tillvägagångssätt (Holm Ivarsson et. al., 2016).

MI har visat sig funktionell för problemlösningar i specialpedagogiskt område. Den har använts i skolsammanhang där det kan handla om att minska negativa mönster som bristande studiemotivation, för mycket datorspel eller skolfrånvaro (Holm Ivarsson et. al., 2016). Att kombinera tydliggörande pedagogik med t.ex. skalor med följdfrågor (som är ett MI-verktyg) med i vuxenutbildning kan vara ett redskap för lärare för att hjälpa fler vuxenstuderande igenom utbildningen, skriver Karlsson et.al. (2021). Deras målgrupp är vuxna elever med autism, adhd, dyslexi och även studerande med IF, studerande som bor på folkhögskola samt personer som studerar på distans. Lärare behöver olika ”anpassningsnycklar” som kan användas i olika sammanhang för alla studerande inte har samma behov, anser författarna. I likhet med MI-skapare stödjer sig de på självbestämmandeteorin och dess tre behov som ska tillgodoses för att få vuxna elever känna en inre motivation (Karlsson et.al., 2021).

Metodens syfte för dessa specifika målgrupper är att de ska få en sammanhangsförståelse av situationen som det första steget till en motivation för en stödinsats och/eller (re)habiliteringsprogram (Ortiz & Sjölund, 2015). För ett lyckat MI-samtal bör metoden anpassas till klientens kommunikativa färdigheter, skapa struktur med MI-verktyget menyagenda, kombinerat med det visuella stödet och olika hjälpmedel inom tydliggörande

pedagogik (Ortiz & Sjölund, 2015). Författarna antyder att de bästa samtalen inleds helt spontant och kan äga rum under en promenad eller samtidigt med någon praktisk sysselsättning och att ett bra första steg kan vara ett vardagssamtal. Samtalen får inte vara för långa för många klienter har svårigheter att hålla kvar all information i arbetsminnet. Författarnas åsikt om att en persons motivation påverkas av miljö är synlig och har anslutning till det relationella perspektivet (Aspelin, 2013).

3.3.1 Evidens från internationell tillämpning av MI i lärandesituationer

Manthey (2011) anser MI vara en fungerande metod för tillämpning i arbete med vuxna personer med NPF som riskerar studieavbrott. MI kan vara gynnsamt för dem för att lösa sin ambivalens när de stöter på hinder i lärandet. Deras problem att få tillgång till utbildning på grund av missuppfattningar, stigmatisering och fördomar uppstår i samband med psykisk sjukdom samt symptomatiska svårigheter. Metoden kan också vara till hjälp för att uppmuntra dem eller minska beteenden som kan påverka studieframgång på ett negativt sätt, förbättra studievänor, öka förmågan för tidshantering och minska benägenhet använda alkohol eller droger, skriver Manthey. Författaren presenterar MI som en interventionsmodell som har potential att öka retention i eftergymnasial (vuxenutbildning samt öka antalet personer med NPF som har slutfört utbildningen. Han anser att personer med NPF behöver kontinuerliga stödtjänster för att lyckas i utbildningsmiljön. Manthey anser att det skulle kunna bidra till att individer med NPF blir mer oberoende och autonoma, får långvarig sysselsättning och lever mer tillfredsställande liv.

Eftersom MI är inriktad på förändring, är icke-dömande och samarbetsinriktad är den idealisk för att anpassas för användning i undervisningen, enligt Wells och Jones (2018). De noterar att metoder som använder övertalning och råd har en begränsad effekt för att hjälpa människor att förändras och att utöva yttre påtryckningar för förändring kan skapa en paradoxal minskning av viljan för beteendeförändringen. Den praktiska tillämpningen pekar på hur MI kan göra det möjligt för studenter att identifiera och sedan uppnå sina mål och att ansvara för sitt eget lärande. Författarna undersöker hur MI kan användas i praktiken i högskolor och presenterar en studentcentrerad samarbetsmodell för att skapa konstruktiva lärar-student relationer och tillämpa metoden i undervisningsinteraktioner. Undervisningen förbättras genom att förstå lärandets känslomässiga dimension, skriver författarna och detta är i likhet med känslornas intelligens” (Illeris, 2015).

Professionella rådgivare som arbetar i högre utbildningsmiljöer kan tillämpa MI för att främja collegestudenters utveckling samtidigt som de hjälper studenter att göra positiva

beteendeförändringar (Iarussi, 2013). En studie av Iarussi visar att MI kan tillämpas av pedagoger som arbetar i högskolemiljön för att hjälpa studenter att lösa sin ambivalens om och förbättra inneboende studiemotivation. Målet i studenternas utveckling innebär självförtroende för att kunna klara av sina uppgifter, uppnå självstyrandet och få självständighet. Förutom att MI-stilen sammanfaller med den personliga utvecklingen, kan studenter behöva göra specifika förändringar i sin livsstil eller sitt beteende t.ex. minskande missbruk. Författaren anser att metoden MI bidrar till att hos de deltagande studenterna uppstår en känsla av kompetens, förmåga att hantera känslor, utveckla autonomi, utveckla mogna interpersonella relationer, etablera identiteten och utveckla integritet (Iarussi, 2013).

Med tanke på pedagogernas tidsbrist och med undran över MI-samtal med flera deltagare sökte jag forskning kring användning av MI i en grupp. En interventionsstudie (Reich et.al., 2015) ägnades åt undersökning av metoden MI och dess anpassning för att höja högskolestudenternas motivation att studera för tentamina utanför klassrummet. Forskarna testade effekten av en kort 15–20 minuters motiverande gruppintervention riktad mot studenters studiebetende/studievanor. Efter interventionen presterade deltagare i en och samma grupp bättre på en tentamen än de hade gjort på en tentamen utan en föregående motiverande intervention. Resultaten av den aktuella studien tyder på att en kort, gruppbaserad intervention kan vara effektiv för att öka högskolestuderandenas prestationer. Denna intervention kan fungera som ett värdefullt och genomförbart verktyg för högskolepersonal, anser författarna. Samma slutsatser har dragits i en annan studie gjord i USA. Studiens resultat har visat signifikanta ökning av provbetyg hos studerande i kontrollgruppen efter en klassrumsbaserad motiverande intervention (Strait et.al., 2019).

4. Teoretiska utgångspunkter

I den här delen kommer jag presentera studiens teoretiska utgångspunkter som kommer att utgå från Self-Determination Theory, relationella perspektivet och salutogena perspektivet. Teorierna kommer att användas för att förstå, förklara och diskutera det resultat som framkommer i studien.

4.1 SDT, Self-Determination Theory

Det finns mycket forskning kring vad som driver inre motivation, den ledande är Self-Determination Theory (SDT) som utvecklades av E. Deci och R. Ryan på 70-talet (Markland et.al., 2005). Den utgår från att människor förutom sina fysiologiska behov även har psykologiska behov och drivkrafter och kan känna en inre motivation när de tre behoven tillgodoses: autonomibehovet, samhörighetsbehovet och kompetensbehovet. Det första,

behovet av autonomi är en känsla av att kunna påverka sin livssituation, en känsla av kontroll. För inre motivation är känslan av kontroll viktig (Håkansson, 2007; Wery & Thomson, 2013). Det andra är behovet av att känna samhörighet, att kunna bidra till något gemensamt, att kunna känna sig som en behövd del av någon större grupp. Och det tredje är behovet av att känna sig kompetent, dvs. att få kunna använda sina styrkor, att vara stolt över sig. SDT har en syn på den enskilda individen som kompetent att fatta egna beslut och som har en inneboende kraft att till förändring, individens självbestämmande är drivkraft till motivation och beteendeförändringar (Markland et.al., 2005). Autonomibehovet hos en studerande är behov av att få uppleva att hen kan påverka sin egen situation och utöva sin vilja i sina studier. Dock behöver det ibland balanseras mot behovet att få hjälp att fatta beslut (Karlsson et.al., 2021). Samhörighetsbehovet kan tillgodoses genom att den studerande får känna sig som en del av sin grupp/klass: goda relationer till klasskamrater och lärare och vi-känsla ökar motivationen (Karlsson et.al., 2021). Kompetensbehovet är elevens behov av att känna sig duktig och kunna utveckla sina förmågor och färdigheter. Detta behov kan stöttas av lärare genom att ge uppgifter som är intressanta och utmanande men som är möjliga att klara av (Karlsson et.al., 2021). För att aktivera motivationen behöver enligt SDT de grundläggande behoven vara uppfyllda med utgångspunkten att individen ska få känslan av självstyre och engagemang istället för tvång och kontrollerande (Markland et.al., 2005).

4.2 Relationellt perspektiv

Det relationella perspektivets grunder härstammar från antropologi och det innebär att individens utveckling analyseras utifrån mänskliga förbindelser och dennes "inre jag" skapas i möten med andra människor. Utveckling sker kontinuerligt under hela livet i förhållande till det sociala sammanhang där individen befinner sig i. Individens tankar, känslor, avsikter uppstår och utvecklas i möten med omgivningen samtidigt som olika relationer uppstår där. Från dessa relationer utgår synen på progression och förändring, Aspelin (2013) betonar att relationen är det centrala inom det relationella perspektivet. Individen i svårigheter ses inte som ensam bärare av sina problem utan problemområdet betraktas som en företeelse som uppstår i mänskliga möten. Den sociala verkligheten ses inte som permanent, utan som föränderliga processer som man kan påverka. Aspelin (2013) skriver att det är en dynamisk process där utveckling, lärande och förändring sker gemensamt och tillsammans med andra individer, insikter genereras i mötet med andra människor. Att det relationella perspektivet utgår från sociala förhållanden som en utgångspunkt för att förstå den enskilda individens agerande framhåller även Nilholm (2020). Aspelin och Persson (2011) anser dialog och kommunikation

vara grunden för det relationella perspektivet. De skriver att goda relationer mellan individer bidrar till att dialog kan uppstå och därmed bidra till ökad motivation och utveckling hos den enskilde. Individens motivation påverkas av miljö, anser Aspelin (2013) och fokus ligger på kommunikation, relationer och samspel (Nilholm, 2020). I skolans värld är det lärandemiljö och pedagogers handlingar som blir viktiga att undersöka för att förstå hur och varför elever hamnar i svårigheter. Eftersom man menar att det är i situationen som svårigheter uppstår. I det relationella perspektivet är det inte elevens tillkortakommanden som är av intresse, utan hur skolan möter varje elevs individuella behov.

4.3 Salutogent perspektiv

I ett salutogent perspektiv ligger fokus på hälsosamma resurser och förmågor och det är i stället för att rikta uppmärksamheten mot det som inte är fungerar. Fokus är på friskfaktorer snarare än på riskfaktorer. Ett centralt begrepp är helhetssyn, vilket innebär att hela elevens situation ska beaktas. Antonovsky (2005) utvecklade begreppet "sense of coherence" eller känsla av sammanhang, KASAM, som består av tre delar. Den första, begriplighet, innebär att det som händer går att förklara och förstå; hanterbarhet innebär att man kan påverka skeenden och har de verktyg som behövs för att göra det utan att känna sig ett offer för omständigheterna; och den tredje, meningsfullhet, innebär att man är delaktig i de processer som händer och att det man upplever känns meningsfullt. Alla dessa upplevelser genererar en känsla av sammanhang KASAM, som gynnar engagemang och hälsa och är viktiga faktorer för individens utveckling. Känslan av meningsfullhet är avgörande för hur den enskilda individen klarar sina utmaningar och tar sig an motgångar (Antonovsky, 2005) och är en viktig faktor för motivation och dess progression (Hugo, 2018). Att finna individens styrkor och utgå från dem för att nå till förändring och utveckling, att få individen känna sig kompetent och få tilltro till sin egna förmågan är utgångspunkter inom det salutogena perspektivet. Det ska möjliggöra att hitta eller stärka motivation för lärande och hälsa som ses i samband med varandra inom det salutogena perspektivet som Ortiz (2014) koppar till metoden MI. Med stöd i det perspektivet kan lärare som uppträder i samtalsledarrollen genomföra motiverande samtalet för att öka motivation samt stärka det fungerande hos eleven och påbörja ett förändringsarbete anser Ortiz (2010). Hon påpekar att genom det salutogena perspektivet som utgångspunkt i MI med fokus på friskfaktorer, bidrar samtalsledaren till att deltagaren hittar sina inneboende resurser (Ortiz, 2010).

5. Metod

I det här avsnittet presenteras studiens metodval och forskningsansats. Sedan redogörs det för den valda datainsamlingsmetoden semistrukturerad intervju, intervjuguiden och urval av undersökningspersoner samt avgränsningar i urvalet. Beskrivningar av genomförandet av intervjuer och etiska överväganden avslutar avsnittet.

5.1 Val av metodansats

Jag har valt tematisk analys som metodansats i min studie. Hur individer upplever och tolkar sin verklighet är i fokus inom det kvalitativa synsättet. Även Kvale och Brinkman (2014) betonar att kvalitativ forskning utgår ifrån att verkligheten är så som aktörerna uppfattar den. Bland definitioner som tillhör metoden tematisk analys är att identifiera, analysera och presentera mönster eller teman i data, samt att organisera och beskriva data på ett detaljerat sätt, vilket jag hade i avsikt att göra. Tolkning av olika aspekter av det ämne som valts som studieobjekt, vilket är lärarnas erfarenheter och uppfattningar av motiverande samtal är en annan definition som spelade roll i metodvalet i vilket jag i någon grad varit inspirerad av fenomenografi (Larsson, 2005). Forskarens roll är aktiv och skapande, så att denne blir ”insider” i processen, ”går på djupet” för att få en rik information och följer ostrukturerad forskningsstrategi, förbindelser mellan teori/begrepp och forskning utvecklas växer fram efterhand (Bryman, 1995). Kvalitativ forskning cirkulerar kring tre nyckelbegrepp: innebörd, kontext och process, skriver Backman (2013). Innebörd handlar om hur individer upplever, tolkar och strukturerar händelser som får sin mening genom att knytas till deras tidigare erfarenheter och kunskaper. Kontext handlar om att möta individer för att studera dem i den naturliga miljön men inte i laboratorier eller liknande. Process handlar om att själva processen är i fokus snarare än slutresultat eller produkt. I praktiken sker det när forskaren genomför intervjuer och med detta forskningsinstrument samspelar med den individ vars livsvärld undersöks. Dessa kännetecken som Backman (2013) beskriver uppfyller denna studie. Tematisk analys har också valts av mig för metoden är flexibel och ger möjlighet att summera stora mängder data och för att den är öppen för olika vetenskapliga förklaringar inom pedagogiken. Jag har valt induktiv metod i den tematiska analysen, som förklaras av Bryman (2011) som ett sätt att utgå från datan i sig, fokusera på repetitioner, lokala typologier eller kategorier, metaforer och analogier, övergångar, likheter och skillnader, språkliga kopplingar och teorirelaterat material.

5.2 Datainsamlingsmetod: semistrukturerad intervju

Eftersom studiens syfte och frågeställningar utgår från informanternas föreställningar kring metoden motiverande samtal föll valet av datainsamlingsmetod på den kvalitativa forskningsintervjun som liknar ett samtal emellan professioner eller ett vardagligt samtal (Kvale & Brinkman, 2014). Metoden anses vara lämplig för studien för den strävar efter att ge forskaren en fördjupad förståelse kring de intervjuades egna uppfattningar kring ett fenomen. Inom metoden finns det flera variationer, strukturerade och standardiserade intervjuer (Bryman, 2009), som tillhör det kvantitativa forskningsområdet och därför var inte aktuella i studien. Inom den kvalitativa intervjun finns det också fokusgruppintervjuer som valdes bort för avsikten var att få enskilda informanternas upplevelser. Det har gjorts med tanke på risken att informanterna kan påverka varandra och att man får ett slags majoritetsåsiikt som egentligen inte omfattas av någon (Stukat, 2011). I valet mellan en ostrukturerad intervju med utgång från olika teman och en semistrukturerad intervju fick jag välja den sistnämnda med avseende att utgå från forskarens teman och en intervjuguide med frågor som utgångspunkt för intervjun och ge informanterna ett fritt utrymme för svaren. Metoden semistrukturerad intervju tillåter också att lägga till frågor under intervjuens gång för att förtydliga eller fånga upp essensen av det som framkom under intervjun (Bryman, 2009).

5.3 Intervjuguide

Bryman (2009) påpekar att det är avgörande för studien att intervjuguiden ska utformas så att de svar som informanten delger ger svarar på studiens frågeställningar och syfte. Denna notering har styrt mig i arbetet med formulering av intervjufrågor med inledande tematisering som Backman (2013) och Kvale och Brinkman (2014) rekommenderar. Intervjuguiden med en uppsättning teman har skapats av mig och intervjufrågorna har grupperats under tre övergripande teman som kan kopplas till studiens forskningsfrågor. Ett antal huvudfrågor har ställts likadant till alla och svaren följts upp på ett individualiserat sätt samt följdfrågor förekommit under intervjuerna. Följdfrågor använts för att få svaren mer utvecklade och fördjupade. Denna metodik ger möjlighet att komma längre och nå djupare, anser Stukat (2011). Intervjuaren är medveten om vilket område som ska täckas in, men ställer frågorna i den ordning som situationen inbjuder till i semistrukturerade intervjuer, skriver han (Stukat, 2011). Författaren anser att denna metod är anpassningsbar och följsam, vilket möjliggör det för mig som intervjuaren med fördel föra konversation efter frågelistan och samtidigt behålla flexibilitet i samtalen.

5.4 Urval

Vid urvalet av undersökningspersoner användes kriterieurval (Dalen, 2015). Jag har erbjudit pedagoger som har arbetat med vuxna studerande och har praktiserat motiverande samtal med elever i behov av stöd att delta i intervjun. Inom denna grupp av personer har jag sökt variation i urvalet (Trost, 1989 i Ryen, 2004) gällande yrkeserfarenhet och undervisningsämnen. Tillgång till fältet har gjorts via personliga kontakter och inga svårigheter med access (tillträdesproblematik) uppstått (Ahrne & Svensson, 2015). Utifrån mitt intresse för en stor variation av uppfattningar och kvalitativt skilda kategorier inom dem och inte ett antal likartade fall (Stukat, 2011) har jag sökt intervjua personer som jag trott kan ha olika perspektiv eller erfarenheter av fenomenet, dvs. motiverande samtal som extra anpassning i Komvux. Min föresats att intervjua fem Komvuxlärare har baserats i avseende på att tränga riktigt djupt in i varje persons tänkande vilket är ett mödosamt arbete. Fejes och Thornberg (2019) anser att om antalet intervjupersoner ska utökas kan antalet upptäckta uppfattningar utökas men man aldrig kan vara säker på att "i en undersökning upptäcka alla tänkbara sätt att uppfatta något" (Dahlgren & Johansson, 2015 s. 163). Kvale och Brinkmans svar på frågan om antalet informanter är att man ska "intervjua så många personer som behövs för att ta reda på vad du behöver veta", författarna kallar det för "antalet nödvändiga intervjupersoner" (Kvale & Brinkman, 2014 s. 156). Stukats resonemang är att denna process att försöka upptäcka okända mönster, att resonera och att göra den djupare granskningen kräver mycket lång tid (Stukat, 2011).

5.5 Avgränsningar i urvalet och presentation av informanterna

I undersökningsgruppen ingår fem pedagoger som undervisar på Komvux på grundläggande och gymnasial nivå. Pedagoger som arbetar på Komvux som särskild utbildning på grundläggande och gymnasial nivå ingår inte i undersökningsgruppen. Avgränsningarna i urvalet av undersökningspersoner har gjorts med avseende på att användning av motiverande samtal ska innebära nödvändiga anpassningar av metoden för såruxeleverna vilket kan vara ett objekt för en enskild studie. Även pedagoger som är verksamma på Komvux i svenska för invandrare (SFI) har inte ingått i undersökningsgruppen. SFI-lärarnas erfarenheter av arbete med motiverande samtal kräver en omfattande undersökning och kan vara ett enskilt studieobjekt för deras arbete med metoden innebär att samtalet ska genomföras med hjälp av tolk och anpassas till SFI-elevgruppen.

Presentation av informanterna

Tabell 1 visar information om undersökningspersonerna, deras yrken samt antal arbetade år.

Komvuxlärare	Yrkesverksamhetsområde	Antal år i yrket
Annika	Ämneslärare, SVA, Historia och Religion	Har arbetat i 11 år på Komvux
Lena	Ämneslärare, SVA och SO	Har arbetat i 16 år på Komvux
Mia	Ämneslärare, SVA, Engelska Studiecoach	Har arbetat i sex år på Komvux, varav ett år som studiecoach
Sofia	Ämneslärare, SVA, Engelska	Har arbetat i tio år på Komvux
Ulla	Ämneslärare, Samhällskunskap	Har arbetat i sju år på Komvux

5.6 Genomförandet av intervjuerna

Informanterna kontaktades direkt för tidsbokning för intervjuerna. Intervjufrågorna skickades via mail i förväg så att lärarna kunde vara mer förberedda. Information om forskningsetik har meddelats muntligt innan intervjuens inspelning. Alla lärare intervjuades i det fysiska rummet på samma kontor i en välbekant miljö. Registreringen av intervjusvar har skett automatiskt via verktyget röstinmatning i Google Dokument. Det underlättar delvis det tidsödande arbete med transkriberingen som annars görs helt för hand, men samtidigt kräver en noggrann korrigerings av inspelningsfelen som inträffat vid den automatiska nedskrivningsprocessen. Efter korrigeringen av materialet måste materialet skrivas ut i sin helhet, som Stukat (2011) och Dalen (2015) rekommenderar för att få bästa möjliga återgivning av vad informanterna har uttalat och för att forskaren ska få tillfälle att bekanta sig med datamaterialet. Samtidigt uppstår en fråga om citaten ska återges ordagrant. Stukat (2011) påstår att det är oftast lämpligare att ge en uppsnyggad version av utsagorna, däremot kan det vara viktigt att behålla några delar som har med tolkningen att göra, t.ex. tvekanden. Tolkningar och formuleringar av det som sägs, placering av ord och inspelningskvaliteten måste beaktas i utskriften, och medvetenheten om dess påverkan på materialet, anser Kvale och Brinkmann (2014). Detta görs för att stärka tillförlitligheten i studien, vilket jag strävade efter. En litterär stil har använts i min studie för den kan belysa nyanser i uttalanden som kan bidra till studiens undersökning samt göra det lättare för läsaren att förstå vad som sagts och menats (Kvale & Brinkmann, 2014). Det transkriberade materialet bestod av drygt 30 sidor.

- Upprepningar av ord som "ja", "nej", "och" kan ha uteslutits utan att det markeras med uteslutningstecken.
- Uteslutande av verksamhetskopplande information, t.ex. namn, tjänster, har skett genom deras utbyte mot bokstaven X.

- De konversationer som pågick innan och mellan frågor som inte är av vikt, har bortsetts.
- Pauser i talet har jag markerat med tecken uteslutningstecken ...

Tabell 2. Intervjuernas ungefärliga längd i minuter samt transkriptionens längd i antal ord.

Informanter	Intervjuns längd	Transkriptionens längd
Annika	34 minuter	4390
Lena	33 minuter	4352
Mia	36 minuter	4506
Sofia	30 minuter	3791
Ulla	29 minuter	3513

5.7 Etiska överväganden

Enligt Vetenskapsrådets rekommendationer (2021) är det viktigt med forskningsetik för att inte sprida vilseledande resultat som kan skada människor, djur och miljö. Samt att forskare ska sträva efter att skapa tillförlitlighet för att säkerställa kvaliteten på studien, ärlighet och öppenhet för ett objektiva sätt, vilket var min ambition i studien. God forskning handlar också om Respekt för inblandade parter och Ansvar från idé till publicering (Vetenskapsrådet, 2021). Mina informanter var vuxna personer så att jag endast hade behövt samtycke från vederbörande för att genomföra intervjuerna. De diskuterande frågorna var inte känsliga, personliga eller integritetskränkande och borde därför inte utgöra några etiska problem. De intervjuade pedagogerna har informerats om informations-, samtyckes-, konfidentialitets- och nyttjandekravet i enlighet med god forskningsetik från Vetenskapsrådet (2021). Alla namn som förekommit i intervjuerna är konfidentiella och har avkodats för att anonymiseras.

5.8 Dataanalys

Kvale och Brinkmans analysmodell

Förberedelserna av analysen börjar redan innan datainsamlingen (Backman, 2013; Kvale & Brinkman, 2014) så att jag skulle göra en förberedande tematisering redan i intervjuguiden där intervjufrågor hade kategoriserats utifrån de övergripande teman som studien var inriktad på och vilka var kopplade till studiens frågeställningar. Därmed kan analys delvis genomföras redan under datainsamlingen och förtydligas sedan vid behov vid intervjuerna, rekommenderar Backman (2013). Kvalitativ forskning är en utmaning för forskaren då den insamlade empirin är omfattande. Utmaningen var att finna en mening i mängd av data och göra rättvisa åt det, finna och förklara mönster, identifiera teman och rapportera kraftfulla resultat (Kvale &

Brinkman, 2014). I mitt val av analysmodell sökte jag stöd för att hitta mönster och teman i empirin som svarade mot studiens frågeställningar och valet föll på Kvale och Brinkmans analysmodell, som är avsedd för analys med fokus på meningen (Kvale & Brinkman, 2014). Författarna anser att kategoriseringen av den insamlade empirin betyder att söka efter teman som framkommer i den insamlade datan och att i detta steg framträder olika kategorier utifrån empirin. Detta kan ge mig en överblick över materialet för att sedan kunna fördjupa analysen. I nästa steg sker granskning av kategorierna för att kunna bryta ner dem till formuleringar i avsikt att skapa en djupare förståelse för intervjupersonernas upplevelser av fenomenet. Dessutom ska formuleringarna visa essensen av kategorierna och bidra till att bärande erfarenheter och begrepp framträder. I det tredje (sista) steget i analysmodellen ska begreppen tolkas och föras vidare till studiens resultat som kan diskuteras i studiens diskussionsavsnitt. I detta analyssteg ska forskaren gå innanför det direkt uttalade i insamlade materialet för att komma in på djupet av empirin och därmed skapa en ny kunskap och förståelse och tolka det underliggande (Kvale & Brinkman, 2014). På så sätt analyseras material utifrån författarnas modell i tre steg: kategorisering, meningskoncentrering och meningstolkning. Resultatet brukar bygga på empirin (flera intervjuer med Komvuxpedagoger) och innehålla begrepp som framkommer vid analysen. Informanternas föreställningar om/kring fenomenet som tolkas och utforskas med utgångspunkt i teori och forskningsansats och kopplas till studiens syfte och redovisas under rubriker som kan relateras till studiens frågeställningar. Stukat anser att de flesta intervjuanalyser i examensarbeten har en ytligare karaktär av bl.a. tidsskäl (Stukat, 2011). Och att denna ytlighet inte behöver ha en negativ innebörd och innebära att det är en dålig analys. Eftersom informanternas utsagor beskrivs och sedan grupperas på ett intressant sätt, i rapporten redovisas sedan tolknings- och grupperingsresonemanget och man konkretiserar och exemplifierar med välvalda intervjuцитат.

5.9 Metoddiskussion

I den här delen kommer resonemang om undersökningens kvalitet i olika bemärkelser samt en självkritisk diskussion om metoden och genomförandet samt eventuella andra påverkansfaktorer tas upp. Larsson anser att kvalitetsbegreppen som är relevanta för att bedöma kvaliteter i resultaten är innebördriktighet, struktur och teoritillskott (Larsson, 2005), vilket har avgjort mitt val att kritiskt granska resultaten utifrån dessa kriterier.

Innebördsriktighet

För kvalitativ metod förefaller således innebördsriktigheten vara ett centralt värde och resultaten handlar ofta om att gestalta något på ett sätt så att nya innebörder uppstår (Larsson,

2005). Kategorier som beskriver uppfattningar vara rika på innebörd, dvs. fånga det väsentliga, men med nyanserna i behåll (Larsson, 2005). Med ambition att uppfylla detta kriterium var jag ute efter intervjupersoner som jag kunde få det innebördsrika datamaterialet av. De intervjuade lärarna har arbetat olika länge inom Komvux men har haft tillräckliga erfarenheter för att diskutera forskningsämnet. Det var viktigt i avseende att de kunde lyfta fram det som är unikt för just det specifika fenomenet (Larsson, 2005), vilket också är ett kriterium för studiens kvalitet. Pedagogerna undervisar i olika ämnen och bara kvinnor är representerade i undersökningsgruppen, den homogena könsfördelningen är en nackdel. Majoriteten av pedagogisk personal i skolvärlden består av kvinnor och skolenheten där mina informanter och jag arbetar är inget undantag. Två manliga lärare som arbetar här har inte uppfyllt urvalskriterierna då en av dem är SFI-lärare och den andra inte hade haft erfarenhet av att arbeta med motiverande samtal. De alla kvinnliga intervjupersonerna är yrkesverksamma på samma ställe, en vuxenutbildning i en mellanstor kommun i södra Sverige. Jag tror att min bekantskap med alla informanter kunde påverka deras svar. Å ena sidan genom den här accessen har jag fått tillgång till en mängd potentiella informanter och jag själv har haft en god kontextkännedom. Fast å andra sidan finns det alltid en risk när man själv finns inom en kontext att man blir hemmablind eller inte helt opartisk eller står studiedeltagarna för nära för att de ska våga tala helt fritt. Eventuellt kunde resultatet vara på någon sätt annorlunda om jag hade intervjuat lärare som är verksamma inom Komvux i andra kommuner. Intervjuaren ska vara medveten om eventuella felkällor när man har med människor att göra. T.ex. i frågan om informanternas ärlighet och deras sanna eller osanna svar som ges mer eller mindre omedvetet (Stukat, 2011). Att en av mina informanter har ändrat sina åsikter under samtalet och har uttalat motsatta meningar kan vara ett exempel på det. Brister som feltolkningar och/eller gissningseffekter av frågor och svar hos intervjuledaren eller informanten kan finnas i en kvalitativ studie. Trost (2005) skriver att en felsägning eller en missuppfattning är delar av all den information man kanske använder sig av vid analysen. Kvale och Brinkman (2014) anser metoden intervju vara en specifik kontext för mänsklig interaktion och kunskapsproduktion som gör det möjligt för både intervjuaren och intervjupersonen att inta olika subjektspositioner (Kvale & Brinkman, 2014). Å andra sidan, i sin önskan att motverka denna godtyckliga subjektivitet kan man motverka kreativitet och variationsrikedom (Kvale & Brinkman, 2014). Utifrån alla dessa reflektioner antar jag att studiens resultat inte går att generalisera på alla Komvuxlärares uppfattningar om metoden motiverande samtal som en extra anpassning. Dock tycker jag att studien har läsarens betydelse (Larsson, 2005) och kan ge nytta som ligger i att någon kan ta del av den och bedöma huruvida hennes egen situation liknar den som beskrivs

här och bruka den i sitt eget sammanhang. På så sätt blir ett kvalitetskriterium till uppfyllt. Min egen ärlighet har framkallats i mitt strävande att beskriva fenomenet som det ”verkliga framträder för oss” samt att öka tolkningens värde i kraft av att mer nyanser framhävs (Larsson, 2005) genom att använda ett tillräckligt stort antal intervjuer i Resultatdelen för att tolkningen skulle få en större precision.

Struktur

Som motpol till innebördsrikedomen kan kravet att resultaten har en god struktur ställas (Larsson, 2005). Angående bearbetning av datamaterialet skriver Larsson (2005) att resultaten inte får vara suddiga utan de bör fånga något fundamentalt. Tolkningen ska inte vara en konsekvens av kompromisser utan ska göras på exakt sätt. Forskaren ska se till att det övervägande flertalet av data har ett gemensamt drag och att kunskapen ska behandlas som bitar. Dessa bitar ska summeras och summan blir uttryck för informanternas insikter. Det strävade jag efter i mitt arbete, att behandla olika delar av analysen var för sig i tre övergripande teman som betraktades med hjälp av flera subteman. De gemensamma dragen har jag letat efter genom att upptäcka mönster, likheter och skillnader i intervjuutsagorna. Det har resulterat i ett hierarkiskt system där alla lärares uppfattningar är inte bara sidoordnade utan även underordnade vissa andra (Larsson, 2005). Ett kvalitetskrav till är att uppfattningarna är relaterade till samma fenomen; att inte fenomenet varierar. Alla lärares beskrivningar handlade om deras erfarenheter av och föreställningar om motiverande samtal, vilket möjliggör att påstå att detta kvalitetskrav är uppfyllt. Samt kravet på en röd tråd som jag arbetade mot genom att utmynta klara, specifika och relevanta argumentationens detaljer, som Larsson (2005) rekommenderar. Författaren tycker att strukturen ska vara så enkel och klar som möjligt och att resultaten ska framhäva och tydliggöra den med tanke på att texten ska vara en slutprodukt som ska bedömas. Därför är det viktigt att ”markera tydligt vad som är huvudsaker och vad som är bisaker”, skriver han (Larsson, 2005 s. 14). Det innebär att viktiga resonemang ska ges ett stort utrymme och för mindre viktiga ska det vara tvärtom.

Teoritillskott

Teoritillskott som ett kvalitetskriterium handlar om hur väl studien kan relateras till tidigare teori och huruvida resultaten kan förändra teorin (Larsson, 2005). Det kan uppnås genom att finna mönster eller centrala drag i rådata, att göra en tolkning som lyfter fram det som är allmänt i dem. I studien är det pedagogernas föreställningar om undersökningsobjektet samt tolkningar som använts för att skapa nya betydelser som ger nyckeln till hur vissa grupper (Komvuxlärare

i detta fall) handlar. Enligt Larsson kan man utveckla en teoriliknande kunskap inom en speciell verksamhet då man arbetar utifrån empiriska data och söker mera allmänna drag i detta, dvs. beskriver mekanismer, myntar begrepp, fångar speciella processer eller beskriver hur människor uppfattar specifika fenomen. Detta har hänt i mitt arbete då jag strävade efter att hämta mer kunskaper om hur lärare inom Komvux föreställer sig fenomenet motiverande samtal som extra anpassning och hur de beskriver sitt arbete med det. Och teoriutveckling i dessa fall blir en fråga om att utveckla beskrivningen (Larsson, 2005). Författaren anser att detta kan ske genom att forskare nyanserar tidigare beskrivningar eller att man syntetiserar tidigare beskrivningar till mer generella beskrivningar. I analysen förekommer en mängd av nyanser i lärarnas uppfattningar av fenomenet och dess komponent samt beskrivning av dess praktiska bruk i pedagogiska verksamhet. Utifrån detta kriterium går det att konstatera att kvalitetskravet teoritillskott är uppfyllt i studien.

6. Resultat och analys

I detta kapitel redovisas resultatet från de fem intervjuer som genomfördes. Utgångspunkten för resultatet är i studiens syfte, att utforska Komvuxlärares uppfattningar om hur motiverande samtal genomförs. Studien syftar sig även till att belysa vilka konsekvenser skulle det kunna få om lärarna följde den modellen som metoden MI beskriver. Analysen av materialet har mynnat i tre övergripande teman: *Ostrukturerade samtal som oftast sker spontant i nödsituationer, Oklart vem ska ha uppgiften att leda motiverande samtal i Komvux och Lärare har olika avsikter med motiverande samtal.*

6.1 Ostrukturerade samtal som oftast sker spontant i nödsituationer

Detta tema redogör för lärarnas arbetssätt i motiverande samtal utifrån deras erfarenheter. Lärarna baserade sig på egen känsla utan att stödja sig på någon uttalad modell och lät samtalet gå fritt. Det övergripande temat kommer redovisas i tre subteman: *Att skapa en trygg samtalsmiljö i början av samtalet, Leda eleven i sökningen eller erbjuda en färdig lösning – olika föreställningar* och *Planerade eller spontana samtal, individuellt eller i grupp – olika tankar.*

Samtliga lärare hade erfarenheter av samtal som på något sätt var motiverande eller motivationsstödjande. De hade ingen inledande planering för samtalet. Behovet av samtalet har uppstått då lärarna hade lagt märke till elevens långvariga skolfrånvaro, regelbundet uteblivande inlämningsuppgifter eller elevens dåliga psykiska mående. Samtalet har skett spontant eller ibland bokats i förväg och genomförts utanför lärarnas lektionstid.

Att skapa en trygg samtalsmiljö i början av samtalet

Lärarna har varit eniga om vikten av att i början skapa en trygg samtalsmiljö, låta eleven öppna sig och prata mycket, berätta om sina problem. Lärarna tycker att eleven ska få en möjlighet att få känna sig sedd, accepterad som man är, de försöker stötta det positiva och även ge beröm för att stärka trygghetskänslan.

Här finns en relation mellan oss och det finns ett förtroende, en respekt och den här personen kanske litar på mig och känner att man kan prata.

(Annika)

Annika har menat att det ska vara någon stämning som får eleven känna sig bekväm i. Lärarna var medvetna om att trygghet inte tar sin början i samtalet utan trygghetsarbete har sin startpunkt redan vid första mötet mellan läraren och eleven. Relationsskapande tar tid och kräver ömsesidig respekt, anser alla lärare och betonar vikten av lärar-elev relationer.

Leda eleven i sökningen eller erbjuda en färdig lösning – olika föreställningar

När det gäller samtalets fortsättning skiljer sig lärarnas åsikter åt: några av dem anser att det är viktigt att föra eleven till att komma fram till egna lösningar av sina problem:

Viktigt är ju att inte jag ska föreslå lösningar, hon måste ju föreslå lösningar utifrån sina erfarenheter. För jag kan ju pracka på henne otroligt många lösningar på det här, men så fungerar det ju inte i hennes liv, det är ju en individ som ju har många olika tankar. (Annika)

Här kan vi se att Annika värdesätter elevens tolkningsföreträde. När hon förklarar att det är viktigt för eleven att föreslå sina egna lösningar, så förklarar hon detta med att olika människor har olika erfarenheter och livsomständigheter. Olika människors liv fungerar olika och därför har de olika tankar, anser Annika. Lena understryker egna lösningars betydelse för att eleven ska uppleva agens. Hon tycker att eleven ska göra försök att få se sin egen del i det hela och att känna att hen kommer med nya svar, får själv reflektera över sin egen utveckling i både kunskaper men också i sig själv, i sin självkänsla helt enkelt. Läraren säger att hon själv jobbar ganska aktivt med just det här att hela tiden gå tillbaka till eleven och diskutera hur hen kan hjälpa sig själv och hur vi som är runt omkring kan hjälpa hen. Lena har som mål att få eleven att upptäcka sin delaktighet. Hennes beskrivning antyder att hon inte har något intresse för att leda eleven mot något särskilt mål eller lösning. Denna taktik syftar till att hjälpa eleven att få

syn på hur hens egna beteenden, känslor och tankar samverkar med omgivningen och bidrar till elevens erfarenheter. Genom att göra detta, söker Lena att få eleven att upptäcka sitt agerande – sitt eget handlingsutrymme och sin inblandning – i sina erfarenheter och upplevelser, som i sin tur kan leda till att eleven då börjar agera mer målmedvetet. Mia tänker mycket på samtalets utsträckning mot elevens aktiva reflekterande och noggrant väljer frågeformuleringar. Hon ställer följdfrågor på det som elever säger för att rikta samtalet mot det positiva och föredrar att ställa öppna frågor. Det bästa är att ställa frågor och att eleven säger tipset till sig själv, anser Mia. Hon tänker mycket på hur hon ska ställa frågor för att eleven ska komma fram till en lösning själv. Mia strävar efter att återspegla elevens prat och lotsa dennes egna funderingar till en utgång ur problemen med hjälp av öppna frågor. I konversationen bildar Mia en kedja av elevens fraser och sina följdfrågor på dem, på så sätt utvecklar hon samtalet i den önskade välvilliga riktningen.

Till skillnad från de tre lärarna, erbjuder två andra sina egna lösningar på elevens problem

Då jag har frågat om det finns hinder och problem, då försöker jag alltid känna in: vad är det som eleven behöver? Så jag kan ge några förslag. Till exempel... är det bra att vi strukturerar upp din studietid på ett annat sätt eller ska vi göra så att vi förlänger kursen istället så att du får lite mera tid? Att bestämma hur upplägget ska se ut eller hur jag ska hantera deras svårigheter helt enkelt. (Sofia)

Sofias uttalande här visar att hon fokuserar på/värdesätter lärarens professionella omdöme. Hon grundar sig på den angivna informationen om elevens svårigheter och kommer till en situerad förståelse och lösning av problemet genom ett yrkeskunnande i handling. Handlingen som förutses av läraren är anpassningar i undervisningen utifrån sina egna synpunkter på lärandet. Ulla däremot, i nästa citat, pratar huvudsakligen om att undanröja barriärer. Sofia konstruerar alltså sina lösningserbjudanden genom att tänka på hur man skapar framgång, medan Ulla konstruerar sitt lösningserbjudande som att ta bort risken av misslyckanden.

Jag brukar ge mina elever en valmöjlighet. Har man svårt att skriva, då kan man kanske få ta det muntligt. Då får de ju stödet i det, att det inte är kört för att du inte kan, det finns ju andra möjligheter, finns ju andra vägar att gå. Så försöker jag väl kanske hjälpa till kan man säga så för att lösa det. Ja, på lite alternativa vägar. (Ulla)

För Ulla är det viktigt att eleven blir omhändertagen och skyddad från eventuella negativa upplevelser i samband med inlärningssvårigheter. Hon vill ge sitt stöd i form av alternativa bedömningsmöjligheter som utesluter att någon känsla av spänning uppstår hos eleven. Ullas hjälp kommer också till uttryck i pedagogens handling som Sofias, men den gäller anpassningar av redovisningsformer som underlättar för eleven.

Planerade eller spontana samtal, individuellt eller i grupp – olika tankar

Pedagoger har nämnt en rad negativa faktorer som försvårar vuxnas lärande: stress pga. dåliga gamla och befintliga skolerfarenheter, rädslan för att misslyckas och inte duga, problematiska familjesituationer, inlärningssvårigheter, posttraumatisk stress, kulturkrockar hos eleverna med utländsk bakgrund samt deras osäkerhet om sina språkförmågor, ambivalens kring studier som eleverna inte fick välja frivilligt. Situationer i vilka behovet av samtalet hade uppstått beskrev lärarna som nödsituationer då lärarens reaktion, agerande krävdes för att åtgärda problemet. Tre av lärarna tyckte att motiverande samtal är nödvändiga då några elevers problem i relation till studier blir synliga eller när eleverna ber om råd och hjälp. Två av lärarna tänkte att ett inledande motiverande samtal skulle ske vid inskrivningen, på första mötet med SYV.

Jag tror absolut att motiverande samtal skulle kunna hjälpa vuxna jättemycket för att klara sina studier ännu bättre. Det är jag helt övertygad om för vi tappar elever som kanske inte vi hade tappat om de hade haft ett motiverande samtal direkt till början, innan de egentligen börjar. (Sofia)

Sofia menar att ett motiverande samtal skulle verka positivt på elevernas inställning till utbildningen redan vid uppstarten på Komvux. Hon tycker att samtalet kan bidra till att förebygga avbrott och stödja vuxna i strävande att successivt fullfölja sina kurser. Lena anser att ett motiverande samtal ska ske redan vid inskrivning och det är för att man får koll på elevens känsla, tankar och funderingar. För att få syn på och veta hur lärare ska kunna hjälpa eleven så bra som möjligt, för att få syn på hela människan. Lena betonar också vikten av ett introducerande motiverande samtal där man kan kartlägga och undersöka elevens hållning mot studier, upptäcka eventuella fallgropar och kunna undvika dem genom att komma med stöd till eleven i god tid. Hon anser att samtalet kan ge pedagogerna en möjlighet till en första anblick på eleven för att få lära känna nybörjare på Komvux innan igångsättande av studier. Alla lärare har konstaterat att behovet av samtalet uppstår men kan inte tillgodoses då eleven inte hör av sig och sedan bara hoppar av. Pedagoger anser kommunikationen vara en viktig komponent i lärar-elev relationen och därför använder de aktivt olika kommunikationsmedel för att upprätta

förbindelser när det är möjligt. I frågan om samtalet skulle äga rum individuellt eller i en grupp uttryckte lärarna olika åsikter: fyra av dem ansåg att samtalet måste ske individuellt och en av dem hade erfarenhet av ett motiverande samtal med flera deltagare. Detta kunde bero på elevernas olika personliga omständigheter och samtalets syfte.

6.2 Oklart vem ska ha uppgiften att leda motiverande samtal i Komvux

Det här temat redogör för lärares erfarenheter och upplevelser av att uppträda som ledare i motiverande samtal med vuxna elever i behov av stöd. Alla lärare var eniga om att en samtalsledare ska vara lyhörd och kompetent och kunna bygga tillitsfulla relationer med elever. Att lärarna skulle använda en del av sin tid för samtalet upplevde de som en nödvändighet men något som inte ingår i deras arbetsuppgifter inte minst pga. osäkerhet angående hur de skulle göra det arbetet och tidsbristen. Vem som annars skulle ha denna uppgift var oklart för lärarna. Det andra övergripande temat kommer redovisas i tre subteman: *En samtalsledares personliga egenskaper, Att leda motiverande samtal eller endast undervisa – olika åsikter och Svårigheter med att hantera maktbalans i motiverande samtal.*

En samtalsledares personliga egenskaper

Lärare tyckte att en samtalsledare ska vara lyhörd, positiv, öppen för en dialog, objektiv, kompetent och ska kunna skapa förtroende i relation med eleven. Här är deras beskrivningar av en samtalsledarens egenskaper:

Mycket lyssnande, en aktiv lyssnare, inte hela tiden springa med facit, inte lägga det i munnen på dem (eleverna). (Lena)

Lena ser en samtalsledare som en aktiv lyssnare men i likhet med Mia tycker hon att pedagogen ska undvika påtryckningar och komma med färdiga svar på elevens frågor. Samtalsledaren ska försöka att förhålla sig objektiv, anser Annika. Ganska aktiv position tar samtalsledaren i Annikas ögon, dock noterar hon att det är av vikten att vara en objektiv ledare i samtalet. Annika är medveten att det finns en risk att överföra egna åsikter till eleven och att pedagogen ska avstå från det. Samtalsledaren måste förstå lite hur människor fungerar, tycker Sofia. Hennes åsikt är att samtalsledaren ska kunna förstå en människas psykologiska och mentala processer. Det kan handla om pedagogens kunskaper i relevanta områden och en förmåga att kunna tillämpa kunskaperna i motiverande samtal. Lärarna har samma syn på att det måste vara någon som eleven litar på. Dock noterar Mia att ibland har eleven inte mod att vända sig till sin undervisande lärare och söker hjälp hos studiecoach eller någon annan personal:

Det kan också vara att de inte vågar fråga sin lärare... då kanske kan de tycka att det är skönt att prata med mig. (Mia)

Att leda motiverande samtal eller endast undervisa – olika åsikter

Samtidigt påpekar lärarna att det inte är deras uppgift att leda motiverande samtal med eleverna och blir osäkra i frågan om vem skulle göra det på Komvux:

Eftersom jag är pedagog och jobbar just som pedagog så kan jag tycka att det är lite... Det ligger inte i mina arbetsuppgifter... (Annika)

Egentligen ska jag koncentrera mig på ämnet och inget annat... Men jag gillar den här delen av jobbet också. Jag skulle gärna vilja ha ett hälsoteam som kan hjälpa på ett annat sätt än vad jag kan, för jag har inte tid med allting. (Sofia)

Dock tänker Lena att mer eller mindre alla kan leda motiverande samtal. Mia håller med henne och säger att det är bra om elever kan ta kontakt med olika lärare för att det är en styrka i arbetslaget. För lärarna är det oklart inte minst pga. frånvaro av elevhälsoteam inom Komvux (specialpedagog, kurator, psykolog, skolsköterska) samt resursbrister som är luckor i stöttande organisationen och som följd - otydlighet kring arbetsfördelningen kring anpassningar och stödinsatser.

Svårt att hantera maktbalans i motiverande samtal

Lärarnas uttalanden upplever också svårighet i frågan om maktbalans i lärar-elevrelation i samtalet och efter det och hur den ska hanteras:

Jag märker också... om jag går för fort fram att eleven bara backar och då säger jag direkt: Förlåt! Nu gick jag för fort fram. Jag ber om ursäkt och vi börjar om igen och oftast funkar det. (Sofia)

Sofias uttalande antyder att samtalsledaren bör vara lyhörd. För henne är elevens reaktion viktig och att eleven inte ska få känna sig undergiven, pedagogen är redo för att justera samtalets gång och ta ett steg bakåt när det behövs. Ulla jämför samtalsledaren med en detektiv och antyder därmed att hen behöver vara duktig på att upptäcka saker som är dolda. Pedagogen kan avslöja dem genom att luska ut elevens situation och finna ett mönster som inte syns direkt.

Genom att sammanfatta det första och det sista kan man se likheter i lärarnas uttalanden om samtalsledarens egenskaper samt om vikten att vara säker och känna sig bekväm i denna roll. Lärarnas beskrivningar innehåller olika nyanser i formuleringar, särskilt vad det gäller samtalsledarens aktivitetsgrad, från ett passivt lyssnande till aktivt styrande i konversationen. Att känna sig säker i samtalet innebär för dem att kunna hantera sitt eget beteende och maktbalans i motiverande samtal, vilket ibland kan upplevas som okontrollerbart. Alla pedagogerna har valt bort ett alternativ om rektorn skulle uppträda som en samtalsledare för elevernas inställning till samtalet skulle påverkas pga. en traditionell uppfattning av rektors figur som auktoritär. Lärarna är eniga i sin position angående samtalsledarens förmåga att skapa tillit och förtroende i lärar-elev relationen men deras åsikter om vems uppdrag det ska vara att leda motiverande samtal skiljer sig åt. Några av de pedagogerna har noterat att det inte var deras uppgift att arbeta med samtalen fast de gärna gör det i nödsituationer. De berättat att de omedelbart ger en återkoppling då någon av studerande vänder sig till dem och ber om hjälp och stöd. Två av mina informanter har antytt *alla* pedagoger skulle kunna leda samtalen och att det skulle uppvisa arbetslagets styrka i skolan.

6.3 Lärarna har olika avsikter med motiverande samtal

Här ska belysas hur varje lärare formulerar syftet med samtalet på sitt sätt och att variation av uppfattningar uppstår här. Det övergripande temat kommer att redovisas i två subteman: *Variation uppfattningar om syftet med samtalet* och *Lärares positiva syn på metodens användbarhet i Komvux*.

Variation uppfattningar om syftet med samtalet

I resultatet får man se att om syftet med motiverande samtal som extra anpassning hade lärarna olika åsikter. De har formulerat olika mål utifrån sina erfarenheter och yrkesområden. Annika tror att ett motiverande samtal ska ges till elever som är osäkra i sitt yrkes- och studieval och de ska ha i funktion en pedagogisk vägledning. För att eleverna ska nå dit de egentligen vill och först och främst förstå vad de själva har för önsknings och drömmar. Samtalsmetoden ska också vara till hjälp för dem som mår dåligt och behöver psykologiskt stöd. Syftet är att tillgodose deras behov. Hon anser att ett motiverande samtal ska vara studieinriktat, men också inriktat mot studerandes psykiska mående. Lena och Mia säger om i vilket syfte de skulle tillämpa metoden: genom att skapa trygghet i relation med eleven kan läraren stärka elevens självkänsla för att kunna våga gå vidare i utbildningen och i livet. De beskriver generella livskompetenser som centrala. De tycker att det är av betydelse att visa att det är OK att misslyckas, och att hjälpen finns där man ramlar. De tycker att det går att motivera alla

människor genom att skapa en trygg miljö och att lärare alltid ska tänka på vad nästa mål är, att sikta högre, att våga ta en ny bana, att våga se ut i det okända och på så sätt vara förebild för eleverna i sitt tankesätt. Lena vill att elever ska våga prova nya vägar att de ska veta att det finns stöd ifall de känner sig misslyckade. Mia vill väcka studielusten och att eleven ska upptäcka sin passion i lärandet. Hon ser samtalets syfte i att eleven ska stärka sin tro på sig själv och hitta den rätta vägen hen vill gå.

Målet är ju att stärka elevens självförtroende och självkänslan inför studier. Att man blir sugen på att plugga, att det ska tända ett litet ljus att så här kan jag faktiskt göra. Det är det stora målet att eleven ska hitta vilken väg den vill gå. (Mia)

Dock ligger Sofias och Ullas syn på målet med extra anpassningen i det närmaste problemområdet:

Jag är där för att få eleverna få godkänt, inte så att eleverna ska göra allt jobb själva, så funkade inte jag. (Sofia)

Jag vill komma till godkända elever, brukar säga det i mina klasser. Jag vill alla godkända och jag kommer göra vad jag kan för att alla ska bli det... Man vill ju ha eleverna kvar och förutom få dem godkända liksom. (Ulla)

I Sofias och Ullas uttalanden kan finnas känsla av bristande tro på elevernas självförmåga och viljan att ta på sig ansvaret för sina studieresultat. Lärarna tycker att genom att utgå från dagens skolproblematik hos en elev som befinner sig i svårigheter ska man arbeta mot den aktuella lösningen, dvs. om det finns risk att inte fullgöra studierna ska man vidta åtgärder för att göra det. Här kan man se ett exempel på en mer instrumentell tolkning av meningen med mötet - att eleven ska klara Komvux genom att få godkänt. Alla lärare beskriver på sitt sätt vad metoden MI ska leda till, de har olika syn på svaret. Det går att konstatera att olika mönster i deras föreställningar om samtalets syfte är målorienterade men varje pedagog presenterar dem utifrån sitt perspektiv. Skillnader uppvisar också att lärares föreställningar präglas mycket av deras olika yrkes- och livserfarenheter.

Lärares positiva syn på metodens användbarhet i Komvux

Resultatet har också visat att lärarna hade samma inställning i form av en gemensam positiv syn på metodens användbarhet inom Komvux. Om vilka skulle gynnas av metoden har lärarna uttalat att både de som studerar och de som arbetar inom Komvux skulle göra det. De menade

att alla i stort och smått, alla elever och all personal skulle få nytta av metoden och det är för att man lär sig jättemycket om sig själv och andra människor. Vartenda samtal man har med en elev så växer man själv.

Alla de som behöver hjälp att förstå sina uppgifter, alla de som har psykisk ohälsa, de som behöver struktur i sitt arbete... Och pedagogen. Man får rannsaka sig själv. Vad är ett bra tips? Vad ska jag förmedla till den här eleven? Jag gynnas jättemycket. (Mia)

Annika anser att metoden MI som extra anpassning skulle delvis kunna kompensera för hälsoteamets funktioner inom Komvux. Hon sa att det skulle kunna vara någon form av komplement till en skolhälsovård som inte finns i vuxenutbildningen. Det vore bra att ha det för att hjälpa dem som känner ett tvång, som känner att någon annan förväntar sig att de ska göra någonting, anser hon. Lärarna uttryckte att de gärna skulle vända sig till forskningen och till kunniga yrkesutövare för stödet i syfte att bli bättre samtalsledare. De påpekar att en pedagog aldrig ska nöja sig med sin gamla utbildningsbas och sluta utvecklas som professionell. De uppvisar sig som villiga att tillägna sig metoden MI.

7. Resultatdiskussion

I följande kapitel diskuteras resultatet i relation till studiens syfte, bakgrund, teoretiska utgångspunkter och tidigare forskning. Studiens syfte var att undersöka Komvuxlärares uppfattningar och erfarenheter av att arbeta med motiverande samtal med elever i behov av stöd. Syftet var också att jämföra deras arbetssätt med metoden MI för att ta reda på skillnader mellan dem samt vilken betydelse de skillnaderna har.

7.1 Pedagogiska synsätt och utgångspunkter

Studiens teoretiska utgångspunkter är det relationella perspektivet (Aspelin, 2013, Nilholm, 2020), det salutogena perspektivet (Antonovsky, 2005) som har anknytning till metoden MI, samt Self-Determination Theory (Markland et.al., 2005), den viktigaste av motivationsteorierna som metoden MI grundar sig på. Det relationella perspektivet och det salutogena perspektivet kan ses som ett övergripande perspektiv kring synen på de vuxna eleverna i interaktion med miljön. De perspektiven skapar ett gemensamt förhållningssätt att se individen och förstå dennes agerande, att utgå från det fungerande och fokusera på elevens hälsosamma resurser samt att betrakta individens svårigheter som en företeelse som uppstår i möten med miljön. Dessa synsätt dominerar utifrån studiens resultat och tidigare forskning. Det salutogena perspektivet kan kopplas till metoden MI (Ortiz, 2014) som är baserad på Self-Determination

Theory, inte minst pga. en helhetssyn på individen. Här betonas individens aktiva position i problemlösningen av egna svårigheter genom att se dem som hanterbara, individens delaktighet som aktiveras när livssituationen upplevs som begriplig och meningsfull, när individen får fatta eget beslut och känna sig kompetent för att göra det. Min uppfattning att dessa perspektiv skapar en god teoretisk grund för diskussion av resultatet.

7.2 Möjligheter för samtal med eleverna om deras individuella mål och behov

Resultatet i studien visat att lärarna hade i avsikt att stödja elevers motivation i situationer då de eleverna hamnade i studiesvårigheter. I sin syn på eleverna och deras lärande utgår lärarna från relationella och salutogena perspektiven och söker möjligheter för att samtala med eleverna om deras individuella mål och behov. Eleverna har upplevt stress av dessa samt av andra anledningar, legat efter i schemat för inlämningsuppgifterna och haft en hög frånvaro. Olika bakomliggande motiv och barriärer som påverkar vuxnas studier, situationella, dispositionella och institutionella, beskrivs i svensk forskning (Fejes et. al., 2021; Håkansson, 2007). Lärarna har visat förståelse för dessa faktorer som är väldigt individuella. Därför är det viktigt att sätta individen i centrum och utforska vad som får individen att engagera sig i lärande, anser Bjursell (2020) samt vad som påverkar dennes val att inte studera, dvs. att avbryta studierna skriver Fejes (2021). Det stämmer överens med ett personcentrerat förhållningssätt i MI (Miller & Rollnik, 2013). Med det menas att elevens syn på sin situation är i fokus i samtalet. Eleven ska däremot få hjälp att komma på vad hen tycker och vill. Eftersom motivationen är ett relationellt begrepp och att den finns hos individen (Ahl, 2004) är det viktigt för läraren att definiera motivationsnivå hos eleven i början av arbetet. Enligt definitionen utifrån MI-metodens skala kan individen vara ej beredd, ambivalent eller beredd för en förändring av sin svåra situation (Holm Ivarsson, 2016). Studerandes upplevelser av barriärer av olika slag resulterar i hinder mot lärande som Illeris (2015) klassificerar som fellärande, försvar och motstånd mot lärande. Illeris klassificering kan vara till hjälp för lärare för att avgöra vilket stöd eleven är i behov av. Fellärandet är inget större problem och kan korrigeras med olika hjälpmedel, det innebär faktiskt svårigheter i lärandet som tillhör pedagogisk-didaktiska dimensioner (Håkansson, 2007) och kan lösas med anpassningar i undervisningen. Försvar mot lärande som är lika med ambivalens enligt Illeris (2015) och det krävs det nödvändiga motivationsarbetet med elevens självkänsla, trygghet i lärmiljön, identitetsfrågor och mod att fortsätta studera för att övervinna det destruktiva försvaret som blockerar vuxenstuderandes potential och vilja för lärandet. Elevernas undvikande av att ta emot kontakt som lärarna ibland stöter på och som resulterar i studieavbrott förklarar Illeris (2007) som en passiv form av motstånd mot lärande. Men detta

driftkraftsmönster kan omorganiseras till ett konstruktivt samarbete med hjälp av kommunikation och motivationsstödjande pedagogik, anser Illeris (2015) och Håkansson (2007). Alla lärarna har betonat vikten av att redan i början av motivationsarbetet skapa en trygghetskänsla hos eleven, att lägga tonvikten på det positiva och på elevens styrkor och potential, att få eleven känna sig sedd, hörd, förstådd och accepterad. Om vikten av att utgå från det fungerande och se individens inneboende kompetens att finna rätta vägar skriver även Aspelin (2013) och Hugo (2018).

7.3 Två avgörande steg i MI för att väcka motivationen till liv

Resultatet har också visat att lärarna är medvetna om att motivation är av en stor betydelse för elevers prestation och för viljan att fortsätta sina kurser. Men några av dem har saknat någon uttalad systematiserad modell för arbetsgången i sina samtal och därmed missade två viktiga faser i samtals procedur. Att fokusera på personens egna önskemål eller målbild, att låta eleven agera genom att välja de områden som hen tycker är viktigast är andra steget i metoden MI (Miller & Rollnik, 2013). Att framkalla förändringsprat genom att identifiera och locka fram personens skäl, förmåga och behov för förändring är det tredje steget i MI (Miller & Rollnik, 2013). För att förstärka förändringsprat använder samtalsledaren MI-s tekniker som t.ex. skalfrågor och reflekterar kring det. Samtalsledaren sammanfattar samtals innehåll med hjälp av personens egna ord som upprepas och på så sätt får personen en bekräftelse att hen kan förändra sin situation av egen vilja och börjar se goda förutsättningar för det. De andra och tredje stegen i MI, Fokusera och Framkalla måste följas noggrant för personen ska vara beredd för att planera sina handlingar. Om det inte händer så får man inte gå vidare till handlingsplanen förrän personen har visat sig vara beredd för förändringen.

Det har kommit fram i resultatet att lärarnas uppfattningar om tillvägagångssätt i motiverande samtal skiljer sig. Några av dem utvecklar samtalet i riktning mot elevens egna reflektioner om möjliga lösningar av sina problem relaterade till studierna så att de stimulerar eleven att tala om sina önskningar, skäl, behov och förmåga att förändras eller förändra sin situation. Samtal om detta stimulerar förändringsprocessen (Holm Ivarsson, 2016). De lärarnas syn stämmer i hög grad överens med forskning som pekar på betydelsen av att stärka den upplevda självförmågan och inre locus of control som Håkansson (2007) nämner för att få eleverna känna sig motiverade att kunna påverka situationen. Det stämmer bra överens med SDT-s grunder där finns en syn på den enskilda individen som kompetent att fatta egna beslut och som har en inneboende kraft att till förändring, individens för självbestämmande är drivkraft till motivation och beteendeförändringar (Markland et.al., 2005).

Två andra av lärarna har i avsikt att ge stöd men erbjuder eleven att välja någon av sina egna lösningar. Detta ställningstagande kan möjligtvis förklaras av att dessa lärare fokuserar på andra parametrar. Exempelvis menar Karlsson (Karlsson et.al., 2021) att elevens autonomibehov ibland behöver balanseras mot behovet att få hjälp att fatta beslut. Liknande situationer beskriver MI-metodens skapare och andra forskare och varnar för riktning reflex eller rättningsreflex hos rådgivaren (Miller & Rollnik, 2013; Iarussi, 2013; Wells & Jones, 2016). Men individen blir påverkad i riktning mot förändring när hon hör sig själv prata om förändring. Här kan man ana att samtalsledaren inte får ta denna möjlighet ifrån individen om man vill nå målet att aktivera och stärka individens motivation. Detta är MI-metodens viktigaste del, och det som gör samtalet till MI-samtal (Holm Ivarsson, 2016) som handlar om att engagera eleven innan en eventuell planering av stödinsatser. För att vuxenstuderande ska få känslan av självstyre och engagemang istället för tvång och kontrollerande (Markland et.al., 2005), känslan av inflytande, delaktighet och autonomi för att känna sig motiverade (Håkansson, 2007). Den vuxne eleven ska få se sina svårigheter som hanterbara och sin upplevda studiesituation som meningsfull, vilket ska främja dennes lärande och utveckling som det framstår i det salutogena perspektivet (Antonovsky, 2005).

7.4 Alla lärare kan leda motiverande samtal

Det har kommit fram från resultatet att lärarna gärna ställt upp med stöd för eleverna vid behov men med påpekan att det inte ingår i deras arbetsuppgifter för att de endast skulle fokusera på undervisningen. Genom att se på elevens lärande och utveckling i ljuset av det relationella perspektivet kan man förstå betydelse av dialog och kommunikation. Förutsättningar för att en dialog ska uppstå är goda relationer mellan kommunikatörer. Ett påstående inom salutogena perspektivet är att individens motivation påverkas av miljö (Aspelin, 2013). I skolmiljön sker elevens kommunikation i möten med lärare först och främst. Som det kom fram i resultatets tidigare delar hade lärarna haft goda relationer med sina elever och var villiga att hjälpa dem och arbeta med deras studiemotivation. Så lärarnas utsagor inte handlar om deras ovilja att stödja eleverna i svårigheter. I frågan om vems uppgift är att arbeta med motiverande samtal uttryckte lärarna olika antaganden. Oklarheten kring denna fråga har ett samband med frånvaro av någon personal som motsvarar elevhälsoteam i grundskolan och som brukar ta hand om elever i behov av stöd. Pedagogerna har uttalat olika åsikter: att de förväntat sig att SYV eller kurator (om denne finns) skulle kunna ha uppdraget, att olika lärare skulle leda samtalen, för att eleverna skulle kunna vända sig till den de känner förtroende för. Och lärarna har varit ense

i sin önskan att ha en specialpedagog tillgänglig på Komvux. Håkansson (2007) skriver att lärarrollen är svårdefinierad och att det finns svårigheter att göra avvägningar mellan rollen som lärare, terapeut eller kurator. Hon menar att det ska göras avvägningar mellan de pedagogisk-didaktiska och socio-emotionella dimensionerna. Enligt Håkansson (2007) innebär motivationsarbete med vuxna studerande en överföring av deras motivation från den yttre till den inre planen. Författaren skriver att vuxenlärare upplever ett behov av specialpedagogisk kompetens för stöd i detta arbete (Håkansson, 2007). I likhet med henne anser Illeris (2015) att lärare kan omorganisera drivkraftsmönster genom att använda kommunikationsstrategier. Genom att använda metoden motiverande samtal MI i sitt arbete med elever i svårigheter finner lärare som uppträder i samtalsledarrollen många fördelar, påstår Ortiz och Sjölund (2015). MI som metod fungerar förstärkande för den som är samtalsledare pga. arbetssättet som resulterar i beteendeförändringar redan efter ett fåtal sessioner och ökar arbetsglädje för samtalsledaren, skriver Ortiz och Sjölund (2015). Författarna anser att metodens flexibilitet låter använda den i *alla* professionella sammanhang där man önskar hjälpa en person till förändring och nämner möjliga samtalsformer: vardagssamtal, stödinsats, rådgivning, psykoterapi, behandling, konsultation eller något annat. Utifrån detta kan jag dra slutsatser att *alla* lärare kan och får leda motiverande samtal. Det finns goda anledningar för det för eleverna i så fall får möjlighet att vända sig just till den lärare de känner förtroende för och är redo för samarbete och dialog med. I de flesta skolenheter inom Komvux saknas specialpedagogisk personal vilket gör att elever i svårigheter blir av med det stöd som de är i behov av. Även om det finns en specialpedagog så ska eleven inte missa ett tillfälle att kunna bli motiverad av sin undervisande lärare. Dessutom går det bra att genomföra motiverande gruppsamtal och korta individuella motiverande samtal (Reich et.al., 2015, Strait et.al. 2019) i vissa fall, särskilt när tiden inte räcker till. Resultatet har också visat att de flesta lärarnas föreställningar sammanfaller i hög grad med definition av samtalsledarens funktion i MI som vägledande. Det innebär att lyssna och uppmuntra, erbjuda sin expertis när det behövs, och lita på att individen till största delen kan klara sig själv. Synonymer till ordet vägleda kan vara motivera, guida, coacha och att uppmuntra (Holm Ivarsson, 2016). Det handlar faktiskt om lärarnas förhållningssätt som påverkar lärar-elev relationen redan innan ett motiverande samtal och som kan främja samarbetet eller hämma det. Det beror på lärarens förmåga att skapa goda relationer med eleverna för att få dem känna tillit och förtroende och kunna vända sig till läraren när de är i svårigheter. Några av lärarna beskrev dock sin egen stil i samtalet som styrande eller följande och sa att de hade svårigheter med att hålla maktbalansen i samtalets gång. I beskrivningen av MI-s förhållningssätt (Miller & Rollnik, 2013) skulle lärarna finna ett svar på frågan om sin roll som samtalsledare och på

frågan om maktbalans som lärare tagit upp. Det ska upplevas att ett partnerskap pågår med samtalsledaren, skriver Ortiz och Sjölund (2015). Samtalsledarens stil definieras som vägledande eller guidande skriver även Holm Ivarsson (2016), vilket innebär att denne försöker leda personen till att finna lösningarna själv, men inte övertyga eller övertala individen till förändringen, inte bestämma i stället för individen. Det är i samklang med Komvux läroplans riktlinjer att främja elevernas förståelse för andra människor och förmåga till inlevelse och elevernas förmåga att göra personliga ställningstaganden och agera ansvarsfullt mot sig själva och andra (Skolverket, 2012). Samtalsledarens förhållningssätt i MI är personcentrerad: metoden handlar först och främst om att lyssna med ett öppet sinne, skickligt lyssnande och äkta empati (Miller & Rollnik, 2013). Samtalsledarens uppgift blir då att engagera sig i individens problem, inta icke dömande ställning, vara empatisk och förståelig och skapa ett utvecklingsfrämjande klimat där individen vågar öppna sig. Vuxenutbildare ska gå in i en omsorgsrelation för att hjälpa, stödja och lyssna, tycker Håkansson (2007). Författaren anser att det är viktigt att avstå från auktoritära ståndpunkter och istället rekommenderar att främja individens autonomi och fungera som en guide för att leda individen till framgång. Ahl (2004) anser att motivationen är ett relationellt begrepp och att motivationsproblem uppstår i relationen mellan individen och omgivningen. Makt, disciplinering och styrning blir därmed synligt, skriver Ahl (2004). Om vikten av att ha känslan av inflytande över undervisningens uppläggning och miljö hos eleverna skriver även Illeris (2015) och Håkansson (2007). Även Bjursell (2020) menar att vuxnas lärande grundar sig i en förståelse av individens inre utveckling och samspelet mellan individ och omgivning. Detta skulle kunna innebära att de tre behoven som är beskrivna i Self-Determination Theory (Markland et.al., 2005) – autonomibehovet, kompetensbehovet och samhörighetsbehovet ska tillgodoses, vilket är nödvändigt för att stärka individens inre motivation.

7.5 Lärarna och eleverna skulle kunna gynnas av att använda MI i Komvux

Som vi ser i resultatet ser några lärare ser motiverande samtal som ett verktyg som de tar fram i akutläge när elevens problem har blivit synliga. Andra lärare påstår att med ett introducerande motiverande samtal skulle elevers studier börja på Komvux och att detta skulle göras i förebyggande syfte. Detta kan kopplas till grundläggande tankar inom MI, som pekar på att motivationen kommer inifrån individen, att den inte kan tillsättas av någon utomstående. Först måste motivationsnivån undersökas av samtalsledaren för att kunna planera samtalets struktur och sina handlingar (Miller & Rollnick, 2013). Samtalsledarens roll blir då att stödja individen

i stärkandet av egen motivation och i att lösa egen ambivalens (Ortiz & Sjölund, 2015) redan i början av arbetet. I vissa fall är det svårt att nå elever som inte hör av sig, säger lärarna. Det kan innebära en passiv form av motstånd mot lärande (Illeris, 2015). Att använda MI som en extra anpassning kan vara ett komplement till ett förebyggande arbete som kan motverka avbrott. Det kunde också vara ett sätt att börja arbeta med vuxna studerandes motivation innan situationen har kommit i akutläge då eleven riskerar att avsluta kursen utan godkänt betyg. Frågan om nödvändiga insatser i detta förebyggande arbete tas upp av Skolinspektionen (2021) och anses vara aktuell i dagens läge inom Komvux.

Alla pedagoger har varit villiga att kunna få mer kunskap om motiverande samtal MI för att kunna bli bättre samtalsledare och få en beprövad modell att stödja sig på. De har ansett att detta bidrar till egen kompetensutveckling och uppdatering av sin befintliga utbildningsbas. Egentligen kan MI som möjliggör en noggrann individanpassning vara en av anpassningsnycklar som kan användas i olika sammanhang för alla studerande inte har samma behov (Karlsson et.al., 2021). Utifrån relationellt perspektiv kan metoden ses som ett funktionellt verktyg som är tillgängligt för alla yrkesverksamma inom vuxenutbildningen som är redo att studera och tillämpa den i alla möjliga situationer i verksamheten och naturligtvis för elever i behov av stöd. Det är särskilt viktigt för Komvux där elevhälsovård lyser med sin frånvaro. Om behovet att fortsätta att lära oss om olika faktorer som påverkar studiedeltagande skriver även Andersson & Karlsson (2021), med oss har författaren menat politiker, forskare och pedagoger vars verksamhet är relaterad till vuxenutbildningen.

Pedagogerna menade också att av MI skulle gynnas både elever i behov av stöd och pedagoger och att de ansåg MI vara mycket användbar inom Komvux. Men i vilket syfte skulle den tillämpas? Pedagogernas utsagor skiljer sig åt. I Sofias och Ullas uttalanden kan finnas känsla av bristande tro på elevernas självförmåga och viljan att ta på sig ansvaret för deras studieresultat, vilket kan leda till en minskad grad av studiemotivation hos eleverna. För att kunna stärka elevernas motivation ska lärare ha höga förväntningar på sina elever, menar Wery och Thomson (2013). Att målet i studerandes utveckling ska innebära att nå självförtroende och självständighet för att kunna styra sitt lärande på egen hand skriver Iarussi (2013) vilket återspeglas i Lenas och Mias uttalanden. Wells och Jones anser också att motivationsarbete ska riktas mot utveckling av studenternas förmåga att identifiera och sedan uppnå sina mål och att ta ansvar för sina studier (Wells & Jones, 2018). Samtidigt ligger det i linje med Komvux mål (Skolverket, 2012) att varje elev som slutfört sina studier ska använda sina kunskaper som redskap för att a) formulera, analysera och pröva antaganden samt lösa problem, b) reflektera

över sina erfarenheter och sitt eget sätt att lära, c) kritiskt granska och värdera påståenden och förhållanden, d) lösa praktiska problem och arbetsuppgifter.

Syftet i motiverande samtal har ett starkt samband med lärares förhållningssätt som påverkas av deras föreställningar om motiverade/omotiverade vuxna elever, anser Andersson och Karlsson (2021). Förhållningssättet i MI är den viktigaste grundstenen med utgångspunkter i humanistisk psykologi där en människa anses ha en potential för utveckling, de bästa lösningarna på sina problem och eget ansvar för sitt liv. Förhållningssättet vid MI innebär att samtalsledaren visar stor respekt för individens autonomi eller rätt till självbestämmande och går in för att finna den lösning som är bäst för individen (Holm Ivarsson et.al., 2016). Utifrån detta kan jag dra slutsatsen att tillägnelse av MI-principer kan bidra till lärares utveckling som en bra samtalsledare och gynna relation mellan lärare och elever. Detta skulle kunna få som konsekvens att lärare ska höja sin kompetensnivå, kunna hantera svåra skolsituationer, utbreda sitt perspektiv på eleverna och deras lärande och eventuellt sätta högre mål för elevernas och sin egen fortsatta utbildning. Iarussi (2013) påstår också att en effekt av MI är en positiv utveckling i personliga relationer inte bara mellan lärare och elev utan i vänskapskretsen, i familjen och även i privat- och samhällslivet i samband med gynnsamma beteendeförändringar hos personen. Iarussi (2013) stödjer sig på sina egna studier och anser att investera i utbildning för lärare är det som krävs för att anta MI och kunna använda metoden för att det kan leda till högre prestationer och främja akademisk och interpersonell utveckling hos vuxna studerande.

8. Slutsatser

Alla vuxna elever är inte lika motiverade att studera trots att de anses vara frivilliga i sitt val att påbörja studier. Studieavbrott inom Komvux är vanliga. Men det går att arbeta med de vuxenstuderandes motivation på olika sätt. I sin strävan att ge stöd för elever i svårigheter har lärarna som ingår i studiens undersökningsgrupp praktiserat motiverande samtal. Analysen av resultatet har antytt att lärarna hade olika uppfattningar om hur man skulle genomföra ett sådant samtal och hade ingen uttalad modell för att stödja sig på, planera och strukturera samtalet. Det framkommit att de kände sig osäkra som samtalsledare och trodde att det inte var deras arbetsuppgift att leda motiverande samtal. Lärarnas föreställningar om samtalsledarens egenskaper och andra förutsättningar för ett bra samtalsklimat och samarbete stämmer överens med tidigare forskning och det ger uttryck för ett relationellt perspektiv och ett salutogent perspektiv i förhållande till eleverna. Analysen av resultatet tyder på att lärarnas förhållningssätt som är baserad på det salutogena och det relationella perspektivet är en viktig faktor för att en dialog och ett samspel mellan lärare och elever i behov av stöd uppstår. Efter att ha jämfört

lärarnas arbetssätt med metoden MI i resultatdiskussionen kunde några skillnader definieras som är av betydelse. Två av fyra faser i motiverande samtal MI (Miller & Rollnik, 2013) som några lärare hoppade över är avgörande för att aktivera och stärka inneboende motivation. I samtalet gick några av lärarna direkt till en handlingsplan som de själva erbjöd till eleven, vilket utesluter elevens inflytande och engagemang. Dessa komponenter är väl presenterade i metoden MI och skulle kunna ge svar på lärarnas frågor om hur man genomför motiverande samtal utifrån MI-s grunder. Dock var lärarna positivt inställda till ett motivationsarbete med hjälp av metoden MI i förebyggande syfte och tyckte att det skulle gynna både lärare och studerande inom Komvux. MI är en evidensbaserad samtalsmetod som har använts på olika arenor och verkat vara funktionell i skolans värld för att öka studiemotivation och minska skolfrånvaro (Holm Ivarsson et.al., 2016). Utifrån resultatet har studien praktisk pedagogisk relevans, då det talar för att lärare inom Komvux är i behov av kompetensutveckling inom motivationsarbete. Metoden motiverande samtal. MI kan vara ett studieobjekt för lärares fortbildning eller kollegialt lärande samt med fördel kan användas som en form av extra anpassningar inom Komvux. Även så korta MI-samtal som 10–15 minuter har visat sig ha effekt (Holm Ivarsson et.al., 2016), vilket är viktigt med tanke på tidsbrist hos undervisande Komvuxlärare. En annan möjlighet som kan tillämpas inom Komvux är motiverande gruppsamtal inför prov för att förbättra elevernas studievanor och prestationer. Att studerandes prestanda ökar efter en kort gruppbaserad intervention konstaterar amerikanska forskare (Reich et.al., 2015; Strait et.al., 2019), så att den kan fungera som ett värdefullt och genomförbart verktyg även för Komvuxpersonalen. Metoden har också visat sig väl i en anpassad form för arbete inom specialpedagogiskt område (Manthey, 2011).

9. Förslag för vidare forskning

Ett förslag för vidare forskning skulle vara en fortsättning av temat som påbörjade i denna studie. Användning av metoden motiverande samtal MI av pedagoger har inte testats i någon större utsträckning, skriver brittiska forskare Wells och Jones (2018) så att det finns ett behov att undersöka hur MI effektivt kan introduceras till lärare och användas i utbildningssammanhang. Det vore bra att skapa ett underlag i forskningen kring metodens tillämpning av lärare innan man ska tänka aktivt praktisera det. Ett annat förslag berör vissa frågor i studien som skulle ges mera uppmärksamhet och en enskild omfattande undersökning. Det är t.ex. problematik som uppstår hos vuxna andraspråksinlärare pga. språksvårigheter samt diskrepans mellan skolsystemen i Sverige och i andra länder, t.ex. validering av utbildningar som de studerande fått i sina hemländer och möjlighet att tillgodose deras tidigare studie- och

arbetserfarenheter i Sverige. Ett annat tema som skulle anses viktigt för vidare forskning är de kulturkrockar som andraspråkseleverna upplever och som är en påverkande faktor för deras lärande och utveckling. Det kan vara könsmonster som ett problematiskt område för utrikesfödda studerande när det gäller utbildnings- och yrkesval. Det vore också en bra idé att studera pedagogiska utmaningar inom Komvux, t.ex. Komvuxlärares sätt i att bemöta odemokratiska åsikter hos nyanlända vuxna studerande som inträffar i verksamheten. Alla dessa teman har ett starkt samband med de vuxna elevernas studiemotivation och kunde utvecklas i nya intressanta studier.

10. Referenser

- Ahl, H. (2004). *Motivation och vuxnas lärande: En kunskapsöversikt och problematisering*. Myndighet för skolutveckling.
- Ahrne, G. & Svensson, P. (2015). *Handbok i kvalitativa metoder*. (2 uppl.). Liber.
- Andersson, E., & Wärvik, G.-B. (2012). Swedish Adult Education in Transition? Implications of the Work First Principle. *Journal of Adult and Continuing Education*, 18(1), 90–103.
- Andersson, P. & Karlsson, T.L. (2021) *Den vuxne studiedeltagaren*. i Fejes, A., Muhrman, K. & Nyström, S. (Red.), *Om vuxenutbildning och vuxnas studier. En grundbok*. Studentlitteratur.
- Antonovsky, A. (2005). *Hälsans mysterium*. (2 uppl.). Natur och kultur.
- Arbetsförmedlingen (2021). Stark återhämtning på arbetsmarknaden. Hämtad 29 december 2021, från <https://arbetsformedlingen.se/statistik/analyser-och-prognoser/arbetsmarknadsprognoser/riket/arbetsmarknadsutsikterna-hosten-2021>
- Arbetsförmedlingen. *Våga börja studera*. Hämtad 14 april 2022, från <https://arbetsformedlingen.se/For-arbetssokande/Utbildning-och-studier/Vaga-borja-studera>
- Aspelin, J. (Red.). (2013). *Relationell specialpedagogik: i teori och praktik*. Kristianstad University Press.
- Aspelin, J., & Persson, S. (2011). *Om relationell pedagogik*. (1 uppl.) Gleerup.
- Backman, J., (2013). *Rapporter och uppsatser*. Studentlitteratur.
- Bjursell, C. (2020). *Tre perspektiv på livslångt lärande*. Encell - Nationellt centrum för livslångt lärande.
- Brophy, J. (2004). *Motivating students to learn*. Lawrence Erlbaum Associates, Inc., Publishers.
- Bryman, A. (2009) *Samhällsvetenskapliga metoder*. Liber.
- Bryman, A. (2013) *Samhällsvetenskapliga metoder*. Liber.
- Dahlgren, L-O., & Johansson, K. (2015). *Fenomenografi*. I A. Fejes & R. Thornberg (Red.), *Handbok i kvalitativ analys* (s.179–191). Liber.
- Dalen, M. (2015). *Intervju som metod*. (2 uppl.). Gleerups Utbildning.
- Debnath, S., Gupta, O.K., & Tandon, S. (2005). Instructional Strategies for Motivating Business School Students. *Asia-Pacific Management Review*, 10, 60-69.
- Deci, E. L., Koestner, R., & Ryan, R. M. (1999). A meta-analytic review of experiments examining the effects of extrinsic rewards on intrinsic motivation. *Psychological Bulletin*, 125(6), 627–668. <https://doi.org/10.1037/0033-2909.125.6.627>

Fejes, A. (2019). *Redo för komvux? hur förbereder ämneslärarprogrammen och yrkeslärarprogrammen studenter för arbete i kommunal vuxenutbildning?* Linköpings universitet.

Fejes, A., Muhrman, K., Nyström, S. (2021). Om vuxnas studier. i Fejes, A., Muhrman, K. & Nyström, S. (Red.). *Om vuxenutbildning och vuxnas studier. En grundbok.* (s. 27–49). Studentlitteratur.

Fejes, A., & Thornberg, R. (red.). (2019). *Handbok i kvalitativ analys.* (2 uppl.). Liber.

Forsberg L. (2006). Motivational interviewing--better than counseling. *Lakartidningen*, 103(42), 3178–3180.

Henning Loeb, I. & Olvegård, L. (2021). *Om komvux, individanpassningar och stödstrukturer.* Skolverket.

Holm Ivarsson, B. (2013). *MI – Motiverande samtal; Praktisk handbok för skolan.* Gothia fortbildning.

Holm Ivarsson, B., Ortiz, L. & Wirbing, P. (2016). *MI motiverande samtal i socialt arbete.* (3 uppl.). Gothia Fortbildning.

Hugo, M. (2018). *Motivationsskapande undervisning och lärmiljö.* Hämtad från

[SP120_1-9_01_A_01_motivationsskapande.docx \(skolverket.se\)](https://www.skolverket.se/SP120_1-9_01_A_01_motivationsskapande.docx)

Håkansson, A. (2007). *Lärares pedagogiska arbete inom den kommunala vuxenutbildningen.* [Doktorsavhandling]. Umeå universitet.

Iarussi, M. M. (2013). Examining How Motivational Interviewing May Foster College Student Development. *Journal of College Counseling*, 16(2), 158–175. <https://doi-org.e.bibl.liu.se/10.1002/j.2161-1882.2013.00034.x>

Illeris, K. (2015). *Lärande.* (3 uppl.). Studentlitteratur.

Karlsson, A., Edfelt, D., Lindgren, A. & Henriksson, L.W. (2021). *Tydliggörande pedagogik i vuxenutbildning: ett specialpedagogiskt perspektiv.* Natur & Kultur.

Kvale, S. & Brinkmann, S. (2014). *Den kvalitativa forskningsintervjun.* Studentlitteratur.

Krokmark, T. (2007). Fenomenografisk didaktik: En möjlighet. *Didaktisk tidskrift*, 17(12).

Larsson, S. (2005). Om kvalitet i kvalitativa studier. *Nordisk Pedagogik*, 25(1), 16–35.

Lepper, M. R. (1988). *Motivational Considerations in the Study of Instruction.*

https://doi-org.e.bibl.liu.se/10.1207/s1532690xci0504_3

Manthey, T. (2011). Using Motivational Interviewing to Increase Retention in Supported Education. *American Journal of Psychiatric Rehabilitation*, 14(2), 120–136.

<https://doi-org.e.bibl.liu.se/10.1080/15487768.2011.569667>

Markland, D. , Tobin, V. J. , Ryan, R. M. , & Rollnick, S. . (2005). Motivational interviewing and self-determination theory. *Journal of Social and Clinical Psychology*, 24(6), 811–831.

<https://doi-org.e.bibl.liu.se/10.1521/jscp.2005.24.6.811>

- Marton, F. & Booth, S. (2000). *Om lärande*. Studentlitteratur.
- Miller, W. R. & Rollnick, S. (2013). *Motiverande samtal: Att hjälpa människor till förändring*. Natur och kultur.
- Nilholm, C. (2020). *Perspektiv på specialpedagogik*. (3 uppl.). Studentlitteratur.
- Ortiz, L. (2014). *Motiverande samtal - MI med tonåringar och unga vuxna*. (1 uppl.) Studentlitteratur.
- Ortiz, L. & Sjölund, A. (2015). *Motiverande samtal vid autism och adhd*. Natur & Kultur.
- Prochaska, J.O. & DeClemente, C.C. (1982). Transtheoretical therapy: Toward a more integrative modell of change. *Psychotherapy: Theory, Research & Practice*, 19(3), 276-288. <https://doi-org.e.bibl.liu.se/10.1037/h0088437>
- Reich, C. M., Howard Sharp, K. M., & Berman, J. S. (2015). A Motivational Interviewing Intervention for the Classroom. *Teaching of Psychology*, 42(4), 339-344. <https://doi.org/10.1177/0098628315603250>
- Ryen, A. (2004). *Kvalitativ intervju*. Liber.
- Schygge, J. (2019). *Vuxenutbildning. Allt du behöver veta för att undervisa vuxna*. Gothia Fortbildning.
- SFS 1993:100 *Högskoleförordningen*. Stockholm: Utbildningsdepartementet.
- SFS 2020:446. *Lag om ändring i skollagen (2010:800)*. Stockholm: Utbildningsdepartementet.
- Skolinspektionen (2021). *Studieavbrott i kommunal vuxenutbildning*.
- Skolverket (2012). *Läroplan för vuxenutbildningen*.
- Skolverket (2015). *Uppdrag att informera skolhuvudmän och utbildningsanordnare om avbrottsrapportering inom kommunal vuxenutbildning*.
- Skolverket (2020). *Lägesbild av situationen i komvux med anledning av covid-19-pandemin*.
- Skolverket (2021a). *Allt mer administration för rektorer på komvux*.
- Skolverket. (2021b). *Elever och studieresultat i kommunal vuxenutbildning 2020*.
- Strait, G. G., Williams, C., & Peters, C. (2019). Classroom-Based Motivational Interviewing for Improving College Students' Academic Performance: A Randomized Trial. *Teaching of Psychology*, 46(2), 164–167. <https://doi-org.e.bibl.liu.se/10.1177/0098628319834216>
- Stukát, S. (2011). *Att skriva examensarbete inom utbildningsvetenskap* (2 uppl.). Studentlitteratur.
- Trost, J. (2005). *Kvalitativa intervjuer*. (3 uppl.) Studentlitteratur.
- Vetenskapsrådet. (2021). *Etik i forskningen*. Hämtad 16 april, 2022, från <https://www.vr.se/uppdrag/etik/etik-i-forskningen.html>

Wells, H., & Jones, A. (2018). Learning to change: the rationale for the use of motivational interviewing in higher education. *Innovations in Education & Teaching International*, 55(1), 111–118. <https://doi-org.e.bibl.liu.se/10.1080/14703297.2016.1198714>

Wery, J., & Thomson, M. M. (2013). Motivational strategies to enhance effective learning in teaching struggling students. *Support for Learning*, 28(3), 103–108. <https://doi-org.e.bibl.liu.se/10.1111/1467-9604.12027>

Bilaga 1. Intervjuguiden

Berätta lite om dig själv

Antal år i yrket:

Ämnet som undervisas i:

Lärares beskrivningar av egna erfarenheter av att arbeta med motiverande samtal

Kan du berätta om något tillfälle då du använde ett motiverande samtal i din pedagogiska verksamhet?

Hur kan ett sådant samtal gå till?

Hur ofta skulle samtalet ske?

I vilka situationer sker möten med elever i behov av samtalet?

Lärarnas uppfattningar om samtalsledarens roll i motiverande samtal

Hur upplever du din roll som samtalsledaren i motiverande samtal?

Vilken betydelse har det för eleven vem som leder samtalet?

Hurdan en samtalsledare ska vara?

Lärarnas resonemang om motiverande samtal MI som extra anpassning i Komvux

Följer du någon instruktion/plan/modell vid genomförande av samtalet?

Behöver du söka något teoretiskt/praktiskt stöd för att leda motiverande samtal MI?

Vilken ställning har du till att använda motiverande samtal som extra anpassning? I vilket syfte skulle den användas?

Vilka skulle gynnas av metoden? Är metoden användbar inom vuxenutbildning?